

Провина
Джефф Эбботт

Намагаючись поновити у пам'яті події, що передували жахливій аварії, героїня фактично вимушена провести власне розслідування. Їй брешуть геть усі. Одні – тому що мають корисливий інтерес, інші – тому що мріють помститися за минулі образи, ще хтось – тому що не бажають завдавати непотрібний, як на їхню думку, біль. Усім доведеться заплатити – прозрінням, зізнанням, а комусь – навіть життям.

Тугий вузол, що його буде розплетано лише на останніх сторінках цього напруженого детектива.

Джефф Ебботт

Провина

Голлі Фредерик

Видавництво «Фабула» 2020

Оригінальна назва твору: BLAME

Copyright © 2017 by Jeff Abbott

© О. Тельна, пер. з англ., 2020

© Видавництво «Фабула», 2020

Ця книжка є художнім вимислом. Імена, герої, місця та події в ній створені уявою автора чи використані ним у вигаданих ситуаціях. Будь-які збіги з реальними подіями, географічними назвами, іменами живих або померлих людей є цілком випадковими.

Шановний читачу!

Спасибі, що придбали цю книгу.

Нагадуємо, що вона є об'єктом Закону України «Про авторське і суміжні право», порушення якого карається за статтею 176 Кримінального кодексу України «Порушення авторського права і суміжних прав» штрафом від ста до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, з конфіскацією та знищенням всіх примірників творів, матеріальних носіїв комп'ютерних програм, баз даних, виконань, фонограм, програм мовлення та обладнання і матеріалів, призначених для їх виготовлення і відтворення. Повторне порушення карається штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк, з конфіскацією та знищенням всіх примірників, матеріальних носіїв комп'ютерних програм, баз даних, виконань, фонограм, програм мовлення, аудіо- і відеокaset, дискет, інших носіїв інформації, обладнання та матеріалів, призначених для їх виготовлення і відтворення. Кримінальне переслідування також відбувається згідно з відповідними законами країн, де зафіксовано незаконне відтворення (поширення) творів.

Книга містить криптографічний захист, що дозволяє визначити, хто є джерелом незаконного розповсюдження (відтворення) творів.

Щиро сподіваємося, що Ви з повагою поставитеся до інтелектуальної праці інших і ще раз Вам вдячні!

Вона ніколи не згадає їхніх надірваних голосів, що викрикують фрази, починаючи з «Я тебе кохаю...» і «Я тебе ненавиджу...», несподіваного, наче вивих, «Ні-це-сталос-ся-зі-мною-цього-не-може-бути!», відчуття польоту, коли автівка, мов ракета на старті, злітає з дороги, жахливого видовища висвітленого фарами крутого схилу, його рук, що міцно притискають її долоні до керма, оглушливого грому зіткнення, вибуху подушки безпеки прямо їй у лице, обертання всесвіту, миттєвого згасання фар, доленосної скелі й удару головою, що вирубив її, що очистив її від страждань, що зробив її новою.

Стара версія Джейн померла, версії Девіда померли всі. Нова Джейн – продукт нічного божевілля й трагедії на темній дорозі – не знала нічого аж до тієї хвилини, коли чотири дні по тому не прийшла до тям на лікарняному ліжку, не пам'ятаючи геть нічого: ні власного імені, ні лица матері, ні аварії, через яку тут опинилася, геть нічого зі свого попереднього сімнадцятирічного життя. Потроху деякі спогади почали до неї повертатися: дні народження, коли вона була ще дитиною, дотик губ до свіжого святкового пирога; міцний аромат диму дідусевої люльки, до якого так пасував запах його твідового піджака зі шкіряними накладками на ліктях; мамине улюблене лавандове мило; нотатник, який одного літа вона повністю списала коротенькими дурнуватими пригодницькими історіями, що їх, пишаючись собою, згодом зачитувала татусеві; обличчя вчителів; усмішка бібліотекарки, яка видавала їй наліпки за виконання програми читання під час канікул; відчуття своєї руки в татусевій великій долоні; обличчя та сміх друзів, коли вони всі були ще дітьми.

Іноді спогади відчувалися, мов щось дуже близьке та майже живе; іноді, коли вона ніби пригадувала щось дуже справжнє, але водночас і чуже, далеке від неї теперішньої, були більше схожими на переглядання фільму.

За винятком останніх трьох років.

Джейн було сімнадцять, але з поверненням пам'яті вона відкотилася до чотирнадцяти. Три роки її життя просто зникли. Усі радощі та прикраси її життя у старшій школі стерлися, зруйновані пережитою травмою, включно з тими кількома таємничими і незбагненими останніми годинами, що їх вона провела з хлопцем, із яким не мусила бути, роблячи щось таке, про що ніхто й не здогадувався. Дівчина вижила й по якомусь часі знову виповзла на яскраве сонячне світло, а хлопець помер, пішов у холодну землю, а разом із ним заснула вічним сном і таємниця.

І весь знайомий світ повернувся до дівчини спиною.

За винятком однієї людини, яка спостерігала, чекала й подумки цікавилася, наскільки багато Джейн Нортон усе ж таки пам'ятає з того вечора.

Джейн Нортон запитувала себе, як воно буде, коли раптом згадати якийсь один найважливіший момент зі свого життя, хоча б якусь одну дрібничку. Сьогодні виповнилося рівно два роки від дня аварії. Вона лежала в ліжку, втупившись у стелю і ніби чекаючи, коли там з'являться картинки. Але стеля над нею залишалася білою, мов порожній екран у кінотеатрі.

Вона встала о шостій чотирнадцять, кинула погляд на друге ліжко. Воно було порожнім. Її сусід по гуртожитській кімнаті Адам знову ночував у своїй дівчини. Вставати раніше за інших мешканців гуртожитку було ліпше. Джейн надягла халат, зібрала в сумочку туалетне приладдя, трохи прочинила двері та визирнула в коридор; там було порожньо. Вона тихенько прослизнула до загального душу в самому лише халаті; як любила, постояла під гарячими струменями води, почистила зуби. У душовій теж було порожньо, тож ніхто з дівчат не кидав на неї косих поглядів у дзеркалах. Закінчивши та повернувшись до своєї кімнати, Джейн перевдяглася в останні чисті речі, що залишалися в її наплічнику. Зовсім скоро їй доведеться з'ясувати, де можна випрати одяг. У підвалі навколо пральних машин завжди крутиться надто багато студентів, і їм усім кортить поговорити. Вона не любила розмов.

Джейн спустилася в їдальню, вибрала страви та підійшла до немолодого касира, який упізнав її і усміхнувся. Розплачуючись, вона використала стару студентську картку, хакнуту для неї Адамом. Гроші за сніданок списалися з його рахунку, й комусь цікавому могло б здатися, що хлопець уже якийсь час купує набагато більше, ніж може з'їсти. Інші студенти коледжу гуртувалися навколо круглих столів і дружньо теревенили. Вона ж сіла подальше від усіх у кутку, щоб залишитися на самоті з яечнею-бовтанкою, беконом і кавою. Інші ранні пташки з тих, що також сиділи за столиками поодиночі, витріщалися в свої смартфони, ніби намагаючись побачити в них відповіді на всі загадки світу. Тільки не вона. Вона не хотіла заповнювати свою непевну пам'ять образами, побаченими на екрані. Джейн дивилася на життя за вікном: на Сент-Майкл, на професорів і студентів, які пробігали повз, на небо, що починало жевріти, на гілки дерев, які погойдувалися від звичайного для листопада вітерця. Джейн мовчки поїла, намагаючись відсторонитися від емоцій дня, а потім повернулася назад до кімнати Адама. Коли на Сент-Майклі закалатали дзвони, вона підняла віконну раму й висунулася назовні. Потім стала рівно, але вікна не зафіксувала, залишивши його не зовсім зачиненим.

«Можна було б піти на його могилу, – подумала Джейн, – можна було б покласти квіти...»

Стояв типовий для Остина м'який осінній ранок, білі цятки хмаринок контрастували з глибокою блакиттю високого неба. Вона пішла на заняття з історії Америки, викладач якої,

здавалося, ніколи не звертав уваги на її нерегулярне відвідування. Минулого року вона вже вивчала цей предмет, але з іншим професором.

Джейн завжди вдавалося знайти вільне місце в першому ряду, хоча з її боку було дуже сміливо, навіть нахабно сідати прямо під носом у професора. Інші студенти приходили на пару з новенькими лискучими ноутбуками, а вона робила нотатки в старенькому альбомі, призначеному для малювання, а не для писання. Але Джейн він подобався. Колись він мусив стати таким собі журналом, у якому дівчина мала фіксувати свої спогади, а також усе, що розкажуть друзі про події, яких вона не пам'ятає. Така собі книжка згадок. Ця ідея належала лікареві К., але Джейн від неї відмовилася, за винятком хіба що випадків, коли відвідувала заняття. Іноді під час лекції вона механічно заповнювала кілька нових сторінок, проте частіше малювала безкінечні плутані лінії, якісь кельтські орнаменти, сплетіння, мережива й тоді завжди обмірковувала сюжети, в яких цікаві персонажі намагатимуться вибратися з намальованих лабіринтів, як це роблять герої відеоігор. Але сьогодні Джейн не малювала, усі її думки були про Девіда. Руки її злегка тремтіли.

Сьогоднішня лекція була про старовинні похоронні звичаї Нової Англії. Програми курсу, звичайно ж, у Джейн не було, й вона мовчки подякувала за це долі, а потім прикусила губу, коли професор почав демонструвати слайд-шоу давніх надгробків кладовищ Массачусетса. Більшість із них стояли над могилами дітей або померлих у підлітковому віці – ангельські крила припасовані до черепів. Гидко та мило водночас. Двічі на могильних плитах вона бачила Девідове прізвище. Серце стискалося в грудях, вона кліпала – й Девідове прізвище зникало з екрана, на якому було зображення надгробка. З'явилося відчуття, ніби вона розучилася дихати. Джейн утекла з лекції, заледве досидівши до половини; її не зупинили ні осудливі погляди, ні чийсь глузливий регіт, що супроводжував її до дверей. Професор не звернув на цю витівку ніякої уваги.

Дівчина вийшла на вулицю й зупинилася, кліпаючи очима від яскравого сонячного світла, глибоко вдихаючи свіже прохолодне повітря. Потім намацала в наплічнику сонцезахисні окуляри, отримані від матері, й надягла їх. Окуляри були потворними, з круглими лінзами та металевою оправою, але захищали від гострих сонячних променів, що шпичаками пронизували її очі та мозок. Сонце сьогодні було неблаганним, як присуд.

Можна було б повернутися до Адамової кімнати, засмикнути фіранки й проспати решту дня. Під матрацом було заховано кілька пігулок, які Джейн поцупила в матері перед самим від'їздом із дому. Живучи на вулицях, не варто вживати певних препаратів, бо вони роблять тебе занадто вразливою, а це небезпечно. Ті, хто страждає на амнезію, часто мають безсоння, начебто те, чого вони не можуть згадати, не дає їм заснути. Але тут Джейн не загрожує ніяка небезпека. У сенсі пігулок.

Підійшовши до гуртожитку, Джейн проминула головний вхід і рушила довкруг будівлі, аж до завбачливо не зачиненого вікна, що виходило на порослий травною майданчик. Вона перетягла своє тіло через підвіконня й гепнулася на підлогу.

До кімнати увійшов Адам, свіжовимитий і свіжовиголений. На ньому був банний халат.

– Привіт, красуне, – радо поздоровкався він і швиденько зачинив за собою двері.

– Привіт. – Джейн похапцем звелася на ноги та відвернулася, щоб не бачити, як він перевдягатиметься. Як відвернулася б і від рідного брата, коли б він у неї був. Щоб чимось зайняти руки, підійшла до вікна та потягла раму донизу.

– Як справи в Беттіні? – поцікавилася Джейн, маючи на увазі його дівчину – студентку бакалаврату з Німеччини, яка вчилася в Університеті штату Техас кількома милями північніше звідси. Адам частенько ночував у неї, що надавало Джейн можливість без проблем переховуватися в його гуртожитській кімнаті.

– Добре. Слухай, я не догнав, що сьогодні... Ну, ти знаєш, що сьогодні за день. Вранці мені, мабуть, треба було бути тут, із тобою.

– Адаме, я не хвора й не потребую догляду.

– Добре, бо я навряд чи придатний для догляду за хворими.

– Я в порядку, – сказала вона вголос, водночас думаючи: «Але ти дозволяєш мені лишатися тут, ти платиш за мое харчування й ніколи нічого не вимагаєш натомість. Тільки щоб я знову збрала до купи своє життя».

Перевіряючи свій мобільний, вона уникала дивитися на Адама, начебто регулярно отримувала повідомлення від когось, крім нього. Була лише одна есемеска від матері: «Сьогодні ти в порядку? Не знаю, навіщо я плачу за цей апарат, якщо ти мені все одно жодного разу не зателефонувала. Я люблю тебе, сонечко. Дозволь, я тобі допоможу. Хоча б повідом, як ти».

Джейн видалила повідомлення й опустила на вільне ліжко. Їй умиль закортіло негайно піти на могилу. Дівчина там іще ніколи не була, бо їй було несила. Але вона дуже скучила за Девідом.

– Я нині добрий, – сказав Адам. Він уже зібрав усе необхідне, щоб іти на пари, й тепер натягав джинси та футболку з логотипом команди робототехніків із Сент-Майкла, на замовлення яких він писав програмне забезпечення. – Знаєш, недивно, що ти сьогодні почувашся не дуже.

– Замовкни, ти говориш, як психотерапевт. – Джейн ненавиділа психотерапевтів. Вони завжди раді вдертися тобі у голову й покопирсатися в мізках, даючи фальшиву надію.

Хлопець сів на ліжко поруч із нею й обережно обійняв. Дуже ніжно. Спочатку Джейн це не сподобалося, та потім вона подумала, що це ж Адам, її уявний брат, і вирішила не пручатись. За якусь мить обійми вже почали здаватися їй таким собі запевненням, що в цьому світі вона не така вже й самотня. Його рука залишилася на її плечі на секунду довше, ніж їй це було приємно, його лице було так близько до її, що Джейн відсахнулася. Й тоді він відсунувся – ходяче втілення суворої братерської любові.

– Тобі треба знову включитися. Якщо висидиш одну пару, зможеш висидіти п'ять. Але якщо адміністрація дізнається, що ти тут отаборилася, вони відрахують тебе назавжди. Я вже мовчу про все інше, що звалиться на мою голову.

– Ти викидаєш мене зі своєї кімнати? – Вона не мала куди йти. Лише додому. Але цей варіант навіть не розглядався.

– Джейн, я не хочу тебе образити, – його голос зробився м'якшим. – Ти ж знаєш, я хочу тобі тільки добра.

– Я не бажаю говорити про це сьогодні. – Вона знала, що найлегше змусити його заткатись, перевівши розмову на свій нещасливий випадок. Магічна штука, що закриває рота буквально всім. Джейн встала з ліжка й підійшла до столу, де лежав Адамів «айпад».

Вона відкрила інтернет-браузер і ввела адресу фейсплейс – соцмережі, у якій зависала до аварії і потім, щоправда, дуже недовго, доки намагалася відновити в пам'яті інформацію про життя своїх однокласників із Лейкгевенської старшої школи. Тоді вони були людьми, обличчя яких вона бачила щодня, та навряд чи знала, хто вони такі й чого від них чекати.

– Що ти робиш? – запитав Адам, дивлячись на екран і розуміючи її наміри. – Припини.

Джейн ввела логін, на мить зупинилась, пригадуючи пароль, яким слугувало слово «пароль». Раптом вона відчула напад безпричинного страху перед амнезією, злякалася, що раптом може забути й те, що пам'ятає зараз, адже скроневі долі саботують, і дівчина тільки зараз усвідомила очевидне. Джейн не заходила на свою сторінку цілих десять місяців. На екрані з'явився її старий профіль із фотографією, знятою на трибуні стадіону Лейкгевенської школи, де усміхнена Джейн дивилася гру. За кілька днів до аварії. Остання вдала фотографія. Мати ще наполегливо радила замінити її світлиною з лікарні, де Джейн була одразу після коми, щоб люди були до дівчини добрішими.

Не з'явилося жодного нового запиту на дружбу. Адам був одним із небагатьох її друзів. Вона перейшла до пошуку й ввела в поле «Девід Голл». Перший же результат видав їй сторінку Девіда. Його батьки не видалили її.

– Джейн, не роби цього. – Адам перехилився через її плече. Вона клацнула на результат.

На його сторінці вже було багато нових дописів, датованих сьогоднішнім днем. Квіти, світлини, що зображують Девіда в різні хвилини його життя, анімована банерна стрічка з написом «Ми ніколи тебе не забудемо!», сотні вподобайок. Знайомі імена – імена людей, які колись були її друзями.

«Девіде, ми ніколи тебе не забудемо, любитимемо тебе завжди».

«Девіде, брате, досі за тобою сумую. Думаю про тебе й старі добрі часи».

«Світ без тебе, Девіде, зробився порожнішим».

«Не можу повірити, що вже минуло два роки. Знаю, ти спочиваєш із миром у товаристві Господа нашого».

– Не треба, – повторив Адам, але й не поворухнувся, щоб вимкнути «айпад» або відібрати його у Джейн.

Вона прочитала решту добрих слів, адресованих Девідові, й відчула полегшення від того, що ніхто не назвав її імені. Адам схилився до її плеча. Тоді Джейн повернулася на власну сторінку. Зверху з'явився новий допис, датований сьогоднішнім числом. Імені автора вона не знала.

Лів Денджер[1 - Це ім'я (англ. – Liv Danger) можна вважати скороченням від live dangerously (живи небезпечно).]. Лоскоче уяву. Цікаво, чи це справжнє ім'я? Текст був такий: «Я знаю, Джейн, ти стверджуєш, ніби нічого не пам'ятаєш. Але мені відомо, що сталося того вечора. І я збираюся розповісти. Усі за все заплатять».

Першою її думкою було: «Це жарт?»

– Хто такий цей Лів Денджер? – запитав Адам. – Ти його знаєш?

– Навіть гадки не маю. – Якось несформована думка промайнула на краю її свідомості. Подібно до тіні спогаду, що ніколи не набуде чітких обрисів. Руки Джейн затремтіли. Раптом кишки звело спазмом – вона кинулася порожнім коридором до ванної кімнати. Її знудило раз і ще раз. Вона вмила обличчя холодною водою, роздивляючись у дзеркалі темні кола під очима. Потім почистила зуби й повернулася до кімнати. Адам подивився на неї, відірвавши очі від «айпада».

– Цей Лів Денджер. Схоже, це фейковий користувач. Зареєструвався місяць тому, товаришує з людьми, які мають довжелезні списки друзів.

– Я не приймала жодного нового запиту на дружбу.

– Виходить, хтось хакнув твою сторінку й прийняв цей запит.

– Мене хакнули?

– Джейн, твій пароль – «пароль», – Адам округлив очі, але говорив спокійно. – А ще цей хтось міг купити твій пароль на хакерському сайті. Вони там збирають інформацію з тисяч облікових записів. Коли отримують доступ до якогось одного твого аккаунту, пробують дані на всіх інших сторінках, де ти зареєстрована: у банках, соцмережах, інтернет-магазинах тощо. Ти скрізь використовуєш слово «пароль» як пароль?

– Так. Мені не складно це запам'ятати, – відповіла вона дещо вороже. – Якщо пам'ять знову зникне, не доведеться довго сушити мізки, згадуючи.

Він заговорив значно м'якше:

– Джейн, тебе хтось тролить. Просто викинь із друзів і забудь.

Але вона цього не зробила, натомість прочитала повідомлення ще раз. Вона знала, що існують люди, які вважають, що вона заслуговує на покарання за аварію.

– Лів Денджер, – сказала вона, – звучить як прізвище.

– Погугли його, – запропонував Адам.

Джейн так і зробила. Виявилося, що ще в двох соцмережах існують користувачі з таким іменем. Вона подумала, що це може бути таким собі грайливим скороченням від «live dangerously» – «живи небезпечно». Але й тоді все це більше схоже на псевдонім, а не на справжнє ім'я та прізвище. Вона по черзі клацнула на кожен профіль і виявила, що перший живе в Каліфорнії, а другий – у Нью-Йорку. Тут, в Остині, вона ніколи їх не бачила.

Джейн прокрутила свою сторінку на кілька рядків нижче. Ніхто нічого їй не писав упродовж багатьох місяців. А потім з'явилися численні дописи дворічної давнини, що починалися словами «Думаю про тебе», «Молюся за тебе, Джейн» і «Швидше одужуй», які швидко змінилися зовсім іншими. Хтось, кого вона зовсім не пам'ятає, написав «Ти – брехуха й убивця».

Це написав хтось із її школи, та хто саме, Джейн не знала, бо зовсім забула все, що було в школі перед аварією. Про це потурбувався той нещасливий випадок.

От тоді Джейн і перестала заходити на фейсплейс. Вона не видалила цей допис не тому, що хотіла його залишити, а тому що подумала, що за неї вступляться друзі. Кількоро людей і дійсно прокоментували допис, висловлюючи їй підтримку й кажучи, що нічого так і не було доведено. Останній коментар залишив Адам. Він написав: «Скажи це їй в очі. Чи

мені. Дай їй спокій».

Адам торкнувся плеча Джейн.

– Ліпше видали цей аккаунт. Ти з нього нічого доброго вже не отримаєш. Тримати його – все одно що намалювати мішень на своїй спині.

А вона не зводила очей зі слів «Я знаю, Джейн, ти стверджуєш, ніби нічого не пам'ятаєш. Але мені відомо, що сталося того вечора. І я збираюся розповісти. Усі за все заплатять».

Розповісти кому? Розповісти про що? Такі запитання подумки ставила сама собі Джейн. І що означає це «Усі за все заплатять»? Їй зробилося холодно.

Адамів голос прозвучав дуже м'яко:

– Ти ж знаєш, що коли раптом згадається щось таке... Коли хоч щось згадається... Будь що... Ти завжди можеш мені про це розповісти. Можеш розповісти мені абсолютно все... Усе, що завгодно.

Вона подумала: «Навіть якщо це буде найогидніший факт із моєї біографії? То, значить, усе, що вони про мене написали, може бути правдою?»

– Ні, немає нічого такого. Мені нічого розповідати, – вимовила вона, заперечливо похитавши головою. – Можливо, хтось знає щось таке, чого не знаю я. Можливо, хтось щось бачив.

– Ніхто не бачив аварії. Якби були свідки, вони б уже об'явилися. – Адам знову торкнувся плеча Джейн. – Забудь усе це. Просто викинь із голови. Чи хоча б зміни пароль.

– Ні, я хочу подивитися, може, він іще щось напише. – Джейн вийшла з фейсплейс швидше, ніж Адам устиг відібрати в неї «айпад» і взагалі щось зробити. Вона встала й сказала: – Я постійно думаю, що десь у куточку мого мозку зберігається спогад про те, що трапилося. Треба лише знайти це місце й вивільнити той спогад.

– Джейн, ти ж знаєш, що амнезія працює зовсім не так.

Вона знала, що Адам не збирався її повчати, але його слова прозвучали саме так, і це її розлютило.

– Взагалі-то, Адаме, я із цим живу, відчуваю це щодня. – В одній науковій статті, присвяченій проблемам амнезії, це назвали «тягарем невпевненості», і Джейн вважала таку назву дуже точною. – Я знаю, що ти маєш на увазі. Я тільки хочу сказати, що не можу облишити думки про те, що колись усе згадаю.

– Минуло вже два роки. Більшість спогадів, що могли відновитися, мали це зробити впродовж перших шести місяців.

– Але ж ми знаємо про мозок так само багато, як і не знаємо. – Ці слова вона почула від свого невролога, лікаря К., й вони запалили в душі Джейн свічку надії, яка, однак, ніколи не горіла занадто яскраво.

– Джейн, хіба ти не бачиш, що це тягне тебе назад? Ця твоя марна надія.

Вона відвернулася від Адама, щоб той не бачив, як до її щік приливає кров.

– Ти упевнила себе, що єдиний можливий шлях повернутися до нормального життя – це все згадати. А я кажу тобі, що цього не станеться. Краще знайди якийсь інший спосіб, аби зібрати себе до купи.

Вона надала кулаками на очі.

Голос Адама здригнувся.

– Вибач. Я не хочу на тебе тиснути. Я просто намагаюся допомогти. Я не піду сьогодні на пари. Краще побуду з тобою.

– От за це я тебе й люблю, – сказала Джейн, і раптом в її очах з'явилися сльози, які вона ненавиділа; довелося витирати їх зовнішньою стороною долоні. – Але ні, йди на пари. Будь там найкращим, а я...

«Піду на Девідову могилу», – продовжила дівчина подумки, сподіваючись, що це розбуркає спогади. Наче перебування поруч із ним могло мати якийсь чарівний вплив на її мозок.

– А я трохи перепочину, – збрехала вона.

– Я міг би дізнатися, хто це, – сказав Адам. – Можу попросити когось із дружбанів-хакерів.

– Добре, – відповіла вона. – Давай дізнаємося. – Але її лякало закінчення допису: «І я збираюся розповісти. Усі за все заплатять». Наче це гра, рахунок у якій ще не підбито.

Він кивнув.

– Після пари й почну.

Адам іще раз її обійняв, а потім вийшов із кімнати.

Джейн більше не сідала за кермо автівки, але ж ніхто ще не скасував райдшерингу[2 - Райдшеринг (англ. ride – поїздка, share – ділитися) – спільне використання приватного автомобіля за допомогою сервісів для пошуку попутників.], та й мати дозволяла їй користуватися своїм PayPal-рахунком, хоча дівчина робила це дуже рідко, бо не хотіла, щоб мама знала її місце перебування. Джейн вилізла з вікна й рушила через газон до університетського паркінгу. Потім, коли до навчального корпусу на Конгрес-авеню залишалася лише пара кварталів, вона відкрила телефонний додаток і ввела запит. Думка про те, що вона зовсім скоро побачить Девідову могилу, змусила її закусити губу й відчутти напад нервової нудоти.

3

Щойно прокинувшись, Перрі Голл дозволила собі ще раз добряче виплакаться, а потім пішла в душ, у якому ще трохи похлипала, стоячи під пружними струменями. Коли ридати вже не стало сили, вона сказала собі: «Досить, більше не треба». Тепер жінка відчувала в собі готовність поглянути в очі жахливому дню. Вона витягла з холодильника пару ложок і лягла на канапу, поклавши їх на повіки, аби прибрати набряки з-під очей. Розвеселі голоси ведучих ранкового телешоу та їхня занадто бадьора балаканина роз'їдали мозок. Перрі вирішила вдягти скромний темний топ і сірі слакси з малопомітним візерунком, а з прикрас – срібне кільце, яке Девід подарував їй на Різдво, коли ще ходив до середньої школи. Вона ретельно наклала макіяж. Оглянувши себе, Перрі подумала, що має сумний, але елегантний вигляд. Зараз їй треба бути сильною. Заради пам'яті про Девіда, заради всіх, кому потрібно, щоб вона була сильною. Перрі подивилась у дзеркало й упевнилася в тому, що нижня губа більше не сіпається.

Вони зі скоро-колишнім-чоловіком Келом домовилися поснідати в «Беконі» – модному лейкгевенському ресторані, відомому тим, що там подають сніданки цілий день, а ще своєю багатолюдністю. Тепер, коли почався навчальний рік, вранці там завжди можна зустріти когось із її друзів, адже в цьому ресторані зустрічаються і громадські активісти, й уболівальники, й волонтери, тобто люди, які завжди чимось опікуються: футболом, волейболом, хоромим співом, оркестрами, робототехнікою, фізикою чи якимось шкільним клубом, що їх у лейкгевенських школах безліч. Школи цього району вважають престижними, входять до національного рейтингу, й батьки учнів багато часу присвячують безкоштовній праці, допомагаючи вчителям і тренерам. Колись і вона робила так само, волонтерство було її життям. Зробивши біля стійки замовлення, вони з Келом пройшли в глибокі зали, й, неначе брижі на спокійній воді, у приміщенні зчинився легкий рух – голови присутніх повільно поверталися, проводжаючи містера й місіс Голл поглядами. Перрі глибоко вдихнула й приготувалася до ввічливих тортур на зразок «Як ти?» (начебто їй хоч колись могло стати легше), «Маєш пречудовий вигляд» (абсолютно не має значення), «Він

у кращому світі» (найстрашніше, але таке ж безглузде й малозначуще для неї, жінки, яка понад усе хоче його повернути). Перрі вважала, що знайомі та друзі повторюють ці банальності не стільки для неї, скільки для самих себе. На її думку, звичайного «Мені шкода» було більше ніж достатньо, воно, принаймні, не могло її ранили й бодай натякало на те, що їм не байдуже і що її горе змушує їх ніяковіти чи дякувати Богові, що ця трагедія сталася не з ними. Авжеж, їхні діти були живі-здорові, а от її вродливий, розумний, шляхетний син лежить у сирій землі.

Ронні Джервіс, місцева зірка і за сумісництвом невтомна збирачка коштів для лейкгевенського шкільництва, обійняла їх обох і виголосила дві з трьох банальностей, на які Перрі й очікувала.

– Побачимося на урочистому зібранні наступного тижня, – промурмотіла Перрі у відповідь, бажаючи понад усе, аби їй якнайшвидше дали спокій.

– Звичайно, – сказала Ронні. – Будь сильною, любя.

Голли сіли за стіл і взялися до страв. Кел мав поганий вигляд, утомлений і пошарпаний. Але коли вони вже допивали каву, він узяв Перрі за руку. За руку, з якої вона вже зняла обручку.

Після сніданку вони поїхали на кладовище. Кел – великий і сильний, цілеспрямований чоловік, котрий у коледжі грав у футбол, а потім зробився успішним бізнесменом – завжди, здавалося, з великими труднощами підходив до могили, ніби бути поруч із Девідом йому було нестерпно. Він заледве тягнув ноги. Перрі спочатку міцніше стиснула, а потім відпустила його руку.

Коли вона сказала: «Там щось на камені», він заперечив: «Ні, це просто сонячне світло», бо на граніт лягла тінь від гілки високого дерева. Та коли вони підійшли ближче й зупинилися перед могилою, вона чітко побачила на надгробку слова «Усі за все заплатять», виведені білою крейдою.

– Що це таке? – придушено вигукнула Перрі. Літери були маленькими, гарно виписаними й містилися прямо над висіченим на граніті іменем «Девід Келгун Голл». Кел опутився навколішки.

– Крейда... – Він потер літери великим пальцем, і вони розмазалися.

– Що це означає? – Холодна лють вибухнула в грудях, затьмарюючи її горе.

– Це означає тільки, що хтось – ідіот, – сказав Кел. Перрі побігла до автівки й принесла пляшку води та паперові рушники (вона й зараз тримала їх наготові, начебто й досі мала маленьку дитину, яку постійно треба мити та витирати) і заходилася змивати напис,

швидко перетворивши його на білу калюжку.

– Треба було мені спочатку це сфотографувати, – сказав Кел, оглядаючись довкола. – На інших могилах такого немає. Тільки на Девідовій. – Він обійняв Перрі, і вона міцно до нього притулилася.

– Що це означає? – Тепер уже вона контролювала свій голос.

– Мабуть, це якісь бездумні дітлахи. Я зателефоную до адміністрації та повідомлю про це, нехай знають. Давай ліпше зробимо те, для чого прийшли. Давай спробуємо виправити цей ранок.

– Привіт, сонечко, – сказала Перрі, кладучи квіти на могилу з такою ж ніжністю, з якою колись поправляла ковдру на сплячій дитині. Вона не звертала уваги на білі сліди на граніті. Упродовж кількох хвилин жінка говорила з сином, розповідаючи йому про все, що відбулося в родині, проте жодним словом не проходила про шлюбнорозлучний процес, що тривав уже якийсь час і от-от мав завершитись. Вона знала, що Кел не зможе цього зробити, не зможе поговорити з Девідом так, ніби він і досі був живим. Її мати робила так само на могилі її батька, й Перрі тепер не знала, як іще в такій ситуації можна поводитись, що ще можна робити. Мовчати, не говорити нічого було б для неї гірше й важче, ніж терпіти постійний біль від того, що її хлопчика більше немає.

Перрі закінчила свій монолог, і Кел кахикнув. Вона потяглася до його руки, й уже за мить він узяв її долоню у свою.

Що ще можна було додати? Клей, на якому тримався їхній шлюб, лежав зараз під землею, біля їхніх ніг. Через секунду Кел випустив її руку й витер очі й обличчя носовичком. Із монограмою – ініціалами Девіда. Перрі придбала ляну тканину, коли син закінчив котильйон – звичний для Лейкгевена шкільний курс танців та етикету, що його Девід ненавидів, але відвідував зі своєю звичайною чарівливою усмішкою. Кел купив йому відеогру. Її подарунок виявився ліпшим, ним і досі можна користуватися.

– Ти не хочеш тут бути, – сказала Перрі чоловіку таким тоном, ніби він самим лише своїм нерівним диханням і невпевненою позою зраджував її.

– Не думаю, що мені хоч колись стане легше.

– А хто тобі сказав, що мусить бути легше? – підвищила вона голос.

– Я все знаю, Перрі. Заради Бога, дозволь мені переживати своє горе так, як я хочу. Не всі можуть це робити, як ти.

Перрі не могла повірити, що він визвіриться на неї сьогодні прямо тут, на кладовищі,

опоганяючи могилу свого власного сина.

– Я не хочу цього розлучення, – прошепотів він голосом, що був заледве голоснішим від вітерця.

– Не тут і не зараз.

– Чому ти не хочеш поговорити про це перед ним? Хіба він не має знати, що відбувається в нашому житті? Гадаєш, він би схвалив це розлучення?

– Досить. Келе, будь ласка, зупинись. – Вона раптом заквапилася назад до автівки. Швидко сіла на пасажирське сидіння. Їй здалося, що в салоні пахне чужими парфумами, не такими, як у неї. Від запаху лаванди скрутило живіт. Але ж це вона наполягла на тому, щоб вони жили нарізно, а потім – щоб розлучились, тож нема чого нарікати на те, що Кел міг утішитися в чіхось іще обіймах. Але тепер вона ненавиділа його ще трохи більше. За те, що він зміг рухатися далі.

– Тільки відвези мене назад, – попросила вона, коли Кел сів у машину.

– Я сподівався, що ми проведемо цей день разом, – тихо сказав він. – Мені не хотілося б залишитися самому.

«Запах лаванди підказує мені, що ти не сам», – хотіла сказати вона, але змовчала. Сьогодні був не той день.

– Просто мені треба якийсь час провести на самоті. Вибач.

«Чому я прошу вибачення? – подумки картала себе Перрі. – Мені немає за що просити вибачення». Потрясіння від видовища напису на надгробку поверталось.

«Усі за все заплатять». Була лише одна людина, котра мусила заплатити. Джейн Нортон.

Вона намагалася не думати про цю дівчину ніколи. Але вдавати, ніби Джейн Нортон більше не існувало, було неможливо. Нортони мешкали в сусідньому будинку.

Ну добре, тепер там залишилася тільки Лорел Нортон. Джейн пішла за вітром, припускали, що вона з'їхала з глузду і живе десь на вулицях Південного Остіна, якщо вірити лейкгевенським пліткаркам, які славляться блискавичністю поширення інформації, але й недостовірністю новин теж. До Перрі вже долітало кілька диких чуток про теперішнє життя Джейн. Нібито Лорел не вдається вмовити її повернутися додому. Батько Джейн – Брент – помер три роки тому, за рік до аварії, і не було ніяких інших родичів, які б могли допомогти. Лорел Нортон нудилася у своєму великому будинку сама, відмовляючись його продати. І Перрі тепер нудитиметься у своєму поруч із нею.

Колись мешканці обох будинків були такими щасливими, насолоджувалися повнотою життя. А тепер ці два будинки неначе потрапили в пастку: у них залишилися тільки втрати, нічого, крім втрат. І десь по землі ще ходить ця маленька брехлива сучка, вона дихає, підставляє обличчя сонцю, а не лежить у холодній могилі, яку так легко опоганити.

– Перрі, – Кел і досі не завів двигун, – мені так шкода. Мені шкода, шкода... Страшенно шкода... – Він заховав обличчя в долонях. Не плакав, хоч і заледве стримував сльози, що вже готові були пролитися.

– Не треба...

– Я не зумів уберегти нашого хлопчика від небезпеки. Це через мене ми повернулися жити до Лейкгевена. Якби ми залишилися в Сан-Франциско... Якби ми сюди не переїхали... Якби я віддав його до приватної школи... Якби я тільки...

– Не треба себе звинувачувати. Ніхто не міг знати, що вона спробує... Що вона йому зашкодить.

– Я знаю. Але почуваюся так, ніби це я його недогледів.

– Колись я уявляла собі найгірше, – сказала Перрі повільно. Кел повернувся до неї обличчям. – Найгірше. Що він може опинитись у вогні, потрапити під потяг, захворіти на невиліковну хворобу. Розумієш, я тоді вірила, що коли я уявляю такі жахіття, то вони ніколи не стануться. Я дійсно у це вірила. Мої думки були наче захисним щитом для Девіда. Але мені ніколи й на думку не спадало, що треба берегти його від якоїсь ідіотки, котра захоче вбити себе і його заодно.

Кел дивився на неї майже впритул, і вираз його обличчя поступово м'якшав. «Він і досі тебе кохає, – подумала Перрі. – Він тебе кохає, а ти його відпихаєш. Ти втратила свого сина й тепер намагаєшся позбутися і чоловіка». Але ні на які почуття вона вже була не здатна. У неї просто скінчилися сили. Її серце вже було до всього байдужим. Перрі подивилася на могилу, що тепер була її якорем, її компасом.

– Я б хотіла потрапити до своєї машини, – сказала Перрі. – Заходь десь о шостій, пообідаємо разом. Як тобі така ідея?

– Добре. – Він прочистив горло. – Думаю, я організую щось на зразок менторської програми, що носитиме Девідове ім'я. Щось таке, що допоможе підліткам із неблагополучних родин вийти на ринок програмного забезпечення. – Кел був виконавчим директором двох стартапів, один із яких виявився цілком успішним, а другий, хоч і провалився, багато чого його навчив. Кел швидко оговтався після провалу й узявся за новий проект. Перрі боялася, що вони втратять будинок, але чоловік швидко

переорієнтувався, і його справи знову пішли вгору. Зараз Кел працював сам на себе, займався приватними інвестиціями по всій країні. Він казав, що саме в цій царині й крутяться справжні гроші. Якби Девід був живий, приватне інвестиційне бюро його батька могло б перейти до нього. Перрі знову визирнула у вікно. Так багато всього пішло намарно, протекло крізь пальці.

– Прекрасний спосіб ушанувати його пам'ять. – Вона наказала собі не плакати.

Кел заїхав на паркувальний майданчик «Бекона» й зупинив автівку поруч із її «лексусом».

– Побачимось о шостій. Я принесу вино.

– Звучить чудово. – Перрі потяглася й обійняла його. Вона сподівалася, що Кел не сприйме це як заохочення до чогось більшого. Він обійняв її у відповідь, щоправда, без особливого ентузіазму. Потім Перрі сіла у своє авто й зачекала, доки Кел від'їде.

Вона не поїхала назад до будинку, в якому вони колись жили разом.

Вона зупинилася біля крамниці, придбала мийні засоби й повернулася на кладовище.

Вона підійшла до Девідової могили та опустилася навколішки прямо на мокру траву. Потім розбризкала очищувачем на граніт і ретельно стерла залишки небажаних слів.

– Дитинко, – прошепотіла Перрі до Девіда після того, як стерла всю крейду. – Я так за тобою сумую. Що це таке? Що це за брудний непотріб на твоєму камені? Хто це зробив?

Коли надгробок знову став чистим, їй зробилося значно легше. Перрі тихо говорила до могили, розповідаючи синові про те, чим наповнені її дні, чим займаються його друзі, хоча вона і раніше, й тепер дуже мало знала про справи Камали Грейсон, Тревора Блінна та інших, бо думки про їхнє радісне та щасливе життя в коледжі змушували її серце наповнюватися новою гіркотою.

Вона почула звук наближення автівки і повернулася у той бік. Бічною алеєю, що вела до Девідової могили, їхав седан. Перрі аж здригнулася від гніву на того, хто так несподівано урвав її самотність. Водій спочатку скинув швидкість, а потім прискорився. Через вікно Перрі побачила Джейн Нортон, яка сиділа на задньому сидінні й дивилася на неї.

Щось усередині Перрі надломилось.

Джейн нахилилася до переднього сидіння і щось сказала водієві. Автівка рушила вперед, але, щоб виїхати з кладовища, треба було зробити майже повне коло, й Перрі, раптово схопившись на ноги, кинулася бігти ліворуч, аби перехопити її на виїзді. Жінка досягла односторонньої дороги раніше, ніж авто виїхало за ворота, і вискочила на середину шляху,

високо піднявши руки. Машина скинула швидкість. Водій – немолода жінка з кучерявим сивим волоссям – висунула голову в вікно і голосно сказала:

– Перепрошую, мем.

У Джейн Нортон, очевидно, зовсім не залишилося мізків, бо вона й уявлення не мала про те, що наробила своєю дурістю, бездумністю, необачністю, нахабністю. Перрі фурією налетіла на автівку, лице її палало від люті. Вона відчинила дверцята, хоча Джейн і намагалася їх замкнути.

– Навіщо ти сюди припхалася? – закричала Перрі, витягаючи дівчину з салону.

– Я викликаю поліцію, – попередила жінка-водій, беручи до рук смартфон.

– Ні, не треба, – попросила Джейн, але Перрі не була впевнена, до кого та звертається: до жінки за кермом чи, може, до неї. Мимохіть Перрі подумала, що дівчина має жахливий вигляд. Цілком імовірно, що вона й справді зробилася безпритульною.

– Ти хочеш його побачити? Хочеш йому що-небудь сказати? – продовжувала Перрі.– Може, ти вже тут побувала й написала отой непотріб на його надгробку?

Обличчя Джейн було дуже блідим.

– Що? Просто дозвольте мені поїхати.

– Е, ні. Іди й привітайся з ним. Іди й подивися, що ти наробила. – Однією рукою Перрі вчепилася дівчині в волосся, другою тримала її за плече й тягла до Девідової могили, просто через бездоганий холодний і вогкий газон. – Любий, подивися, хто до тебе прийшов. Це – Джейн. Ти пам'ятаєш Джейн? Вона тебе вбила.

– Місіс Голл, припиніть це. – Джейн була здатна хіба що на жовчну відповідь, але не на спротив і втечу.

Перрі, не думаючи, вдарила дівчину по обличчю, а потім кинула її на траву.

– Я не знала, що ви тут будете, – сказала Джейн.

Ці слова справили ефект ляпаса.

– А де ще, по-твоєму, я можу бути? На манікюрі? У супермаркеті? Я тут навіть тоді, коли мене тут немає. Він завжди присутній у моїх думках. Ти забрала його в мене, а тепер іще й не знаєш, що я могла тут бути, та ще в такий день?

Джейн притиснула до надгробка обидві долоні, поволі провела ними по граніту догори, а потім обернулася через плече й знизу подивилася на Перрі.

– Мені дуже шкода. Я тільки й можу постійно це повторювати. Дуже багато разів. – Обличчям Джейн котилися сльози.

– Це тебе так мати навчила? Думаєш, якщо ти багато разів скажеш, що тобі шкода, то я тебе вибачу?

– Чого ви від мене хочете? – відповіла Джейн. – Я не можу його повернути. Чому не можна, щоб ми обидві просто за ним сумували?

Перрі здригнулась, а потім відвернулася від Джейн і, похитуючись, пішла геть, потім впала навколішки біля якоїсь могили, що належала чийсь дитині, матері, сестрі чи коханій.

– Будь ласка, більше ніколи сюди не приходь. Я не хочу тебе тут бачити.

– Поліція вже іде, – прокричала жінка-водій, розриваючи довколишню тишу. Вона тримала в руці телефон і показувала ним у бік Джейн і Перрі.

Перрі похолола від переляку. «Що, Господи, що я кою? Вдарити дівчину з пошкодженим мозком прямо на Девідовій могилі!» Її лютя почала випаровуватись, але ненависть нікуди не ділася. Ця ненависть була схожою на насінину, що її Перрі може посіяти у своєму серці, що зійде й почне рости, заживе своїм власним життям, якщо їй це дозволять. Ця ненависть була такого роду, що легко перетворюється на одержимість. І на якусь коротку жадливу мить Перрі забажала піддатися спокусі й дозволити насініні впасти в підготовлений ґрунт. Джейн так і не заплатила за те, що зробила з Девідом. Так і не заплатила...

Віддалік почувся звук поліцейської сирени.

– Місіс Голл... – Джейн стояла над нею, очі дівчини почервоніли.

«Охолоджені ложки легко це виправлять», – подумала Перрі.

Волосся Джейн було в іще більшому безладі, ніж раніше.

«Невже це зробила я? – здивувалася Перрі. – Ну так, я ж тягла її за волосся».

Джейн підбрала та знову вдягла потворні сонцезахисні окуляри, що впали від удару Перрі.

– Поліція буде тут уже за хвилину. Я йду до машини й чекатиму на них там. У мене є свідок. Я маю підстави для звинувачення.

Перрі нічого не відповіла. Їй страшенно захотілося розридатися, скрутитися клубочком і лежати так, аж доки не настане смерть. Вона так добре трималася цього ранку, але Джейн вибила її з колії.

– Я маю підстави для звинувачення. Ви мене розумієте?

– Просто йди звідси, – видушила Перрі.

Джейн повернулася й пішла назад до автівки. Патрульна машина з увімкненою мигалкою вже під'їхала й зупинилася біля седана, водій якого махала руками, спочатку підкликаючи поліцейських, а потім показуючи в бік Джейн і Перрі.

Перрі повільно звелася на ноги.

– Леді, що тут відбувається? – Офіцер поліції, яка вилізла з патрульної машини й тепер оглядала бездоганне вбрання Перрі та поношений одяг Джейн, була дуже молодою й мала туго закручене на потилиці волосся.

– Он та божевільна, – пояснила жінка-водій седана, показуючи на Перрі, – напала на мою пасажирку. Вона силоміць витягла її з автівки.

– Сталося непорозуміння, – втрутилася Джейн. – Вона не хоче, щоб я відвідувала могилу її сина. Я більше цього не робитиму. І якщо ви не збираєтеся мене заарештувати, я звідси їду. – Джейн сіла в машину. Водій зробила те саме, й вони рушили. Офіцер їх не зупинила.

Перрі спостерігала за їхнім від'їздом. Вона вся тремтіла. Лють остаточно зникла, й тепер у серці лишилася тільки ссялива порожнеча.

– Мем, із вами все гаразд? – поцікавилася офіцер. – Бажаєте, щоб я комусь зателефонувала?

Перрі осмикнула одяг, перевірила нігті та поправила зачіску.

– Усе гаразд, – збрехала вона. Зусиллям волі натягла спокійний вираз на обличчя. – Дякую, що швидко відреагували. – Начебто це вона викликала поліцію.

– Мем, я не знаю, що трапилося між вами й тією дівчиною, але ви не можете витягати людей за волосся з автівок.

– Мені сказали, що мій син був живий іще дві хвилини після того, як його витягли з автівки, – сказала Перрі. – Його намагалися врятувати, але не змогли. І от я питаю, чи могли вони намагатися краще? А ви ніколи про це не думаєте, офіцере? Що ви могли б краще постаратися?

– Я дуже стараюся кожного дня, мем.

– Упевнена, що саме так ви й думаєте, – відповіла Перрі. – Я не хочу здатися брутальною, але якби ваша дитина лежала в розтрощеній автівці, якими були б тоді ваші зусилля? Ви про це ніколи не замислювалися? – Її голос тремтів. – Я хочу сказати, якщо ви можете постаратися щось зробити, аби ваш син не крутився з отакою дівчиною, котра вирішує покінчити зі своїм життям, а натомість убиває вашого сина. – Її голос стихився до шепоту. – Я завжди буду її звинувачувати. Завжди.

– Мем, я дуже співчуваю вашій втраті.

– Це не ваша провина. Це зробила вона! – Перрі показала пальцем у той бік, де зникло авто, в якому поїхала Джейн. – Вона – потвора. Мій син...

Але офіцер поліції не могла сказати нічого такого, що виправило б ситуацію.

«Усі за все заплатять». Якби тільки це було правдою. Якби тільки вона могла зробити так, аби це стало правдою. Але вона нічого не могла вдіяти.

Перрі розвернулася й пішла до свого «лексуса» з усією гідністю, на яку була здатна. Вона сіла за кермо, руки її тремтіли. Що, коли Джейн розповість кому-небудь про те, як Перрі на неї накинулася? Вона з такою майстерністю грала свою роль, ніколи нікому і слова поганого про Джейн не говорила. Вона почувалася такою досконалою в своїй гречності та всепрощенні. Люди називають Перрі святою за її доброту. «У жінки-водія є відеозапис того, як я витягаю Джейн із машини за волосся. Я її вдарила, хай і не сильно, але вдарила».

Та це не матиме ніякого значення. У Лейкгевені Джейн Нортон зробилася парією, мимовільною вбивцею, а Перрі тепер назавжди буде матір'ю вбитого хлопця. Ось за це Перрі й ненавиділа Джейн: та вкрала не лише Девіда, а й її нормальність. Перрі вважала себе матір'ю від моменту, коли тільки дізналася про свою вагітність, а Джейн вкрала її звичне самопочуття.

Вона зробила більше, ніж просто вбила Девіда. Вона знищила все те, чим колись була Перрі.

Книжка спогадів Джейн, написана нею упродовж багатьох днів і тижнів після аварії

Коротке пояснення для тих, хто це читатиме: після аварії пам'ять повертається до мене дуже повільно, але я так нічого й не згадала з останніх трьох років, тож, хоча зараз мені сімнадцять, я почуваюся чотирнадцятилітньою. Лікар К. сказала, що я маю записувати все, що згадаю, це мені допоможе. Вона сказала, що у моєї амнезії може бути дві причини: фізичне пошкодження мозку й емоційний шок. Справжньої причини ніхто не знає. І навряд чи ми про неї дізнаємося. Якщо мою пам'ять блокує емоційний шок (кілька наступних слів стерто), тоді записування спогадів може мені допомогти. Отож, починаю роботу над своїми проблемами. Камала малює в повітрі лапки, коли я пишу слово «проблеми». Я їй така вдячна. Вона зараз стоїть біля мене.

А ще, коли люди з амнезією не можуть чогось пригадати, вони іноді вигадують, аби заповнити пробіли. Це називається конфабуляція, й тому мої записи – а записувати я можу тільки те, що вважаю правдивими спогадами, – допоможе мені уникнути заповнення пробілів фальшивою пам'яттю. Інакше я могла б сама собі брехати й ніколи про це не дізнатися. Лікар К. не хоче, щоб я потрапила у пастку конфабуляції.

Отож, я пам'ятаю майже всі важливі події, що сталися в моєму житті до чотирнадцяти років. Родину, друзів, школу. Але спогади старших класів перетворилися на чистий аркуш. Я не пам'ятаю, як помер мій тато, коли я перейшла до старшої школи. Я не пам'ятаю, як почувалася після його смерті. Очевидно, із цього часу й почалися мої «проблеми». Лікар К. вважає, що ці дві події – татова смерть і аварія – і є такими собі маркерами, що позначають початок і кінець років, які випали з моєї свідомості.

Іноді, коли я думаю про щось із того забутого часу, у моїй голові з'являється якийсь примарний образ, наче якась неясна тінь спогаду, але я не завжди розумію, що вона може значити, не завжди знаю, що саме в цей момент згадую.

Отож, я мушу записувати важливі факти зі свого життя, у правдивості яких впевнена, а також, якщо з'являтимуться нові спогади, я мушу записувати їх теж.

Лікар К. сказала, щоб я вела записи в цьому щоденнику, а не надиктовувала на цифровий диктофон у телефоні, бо писати мені подобається (думаю, мама трохи перебільшувала, коли вихвалялася своїми письменницькими здібностями, наполягаючи, що це генетичне; від батька це мені теж передатися не могло). Так от, ось ті кілька речей, які я пам'ятаю.

1. Мабуть, ніколи не забуду виразу маминого обличчя, коли вона зрозуміла, що я її не впізнала. Побачити таке лице вдруге нікому не захочеться. Відновлення спогадів про неї (аж доки я стала чотирнадцятилітньою) забрало в мене декілька тижнів. Найперший спогад про маму, що повернувся до мене, – як вона мені читала. Я сиджу в неї на колінах, і її губи ворухаться десь дуже близько від моєї щоки, бо вона обіймає мене, читаючи. Я маю й інші спогади про неї, пов'язані з тим, як вона пише у свій мамський блог про те, як

воно – мати мене за дочку, але ці спогади викликають у мене ніяковість. Можливо, я запишу їх пізніше. Одначе спочатку я дивилася на власну матір як на незнайомку. Мамо, пробач. Коли в тебе амнезія, ти просто не знаєш, як треба поводитися, й поводишся дуже незграбно. Через кілька днів після того, як я вийшла з коми, я вдала, ніби впізнала маму. Це було першою маленькою брехнею в нашому новому житті. Навіть не сумніваюся, що вона й про це написала у своєму блозі.

2.?Мама каже, що місіс Голл, точніше Перрі, – я тільки недавно зробилася достатньо дорослою, щоб називати її Перрі, – наступного після аварії дня прийшла зі мною посидіти, доки я була в комі. Вона сказала мамі: «Наші діти... наші діти...» – й вони розплакалися й обійнялися. А потім серед уламків розбитої автівки було знайдено записку, й після цього вони вже майже не розмовляли. Звичайно ж, коли я вперше після коми побачила місіс Голл, то й гадки не мала, хто вона. Ви собі навіть уявити цього не можете. Мені й досі важко про це писати.

3.?Я навчилася їздити на велосипеді, коли мені було шість. Тата майже ніколи не бувало вдома, а мама була проти велосипедів (якщо хочете, можете знайти її статті в мамському блозі про велосипеди та пов'язану з ними небезпеку; щоправда, потім у неї з'явився велосипедний спонсор), тому мене вчили місіс Голл із Девідом. Коли ми закінчували, місіс Голл частувала мене лимонадом. Були такі спекотні літні дні, аж я боялася, що асфальт почне плавитись, якщо я на нього впаду, тому я поклала собі не падати.

4.?Моею улюбленою вчителькою в середній школі була місіс Мартинс, яка вчила нас англійської. Вона приходила до мене в лікарню і коли я була в комі, й після виходу з неї. Я її теж не пам'ятала (цілий світ тоді здавався мені чужим і дивним), і вона намагалася стримати сльози, але так і не змогла. Коли я через кілька місяців її згадала, повернулася і пам'ять про те, що саме вона заохочувала мене стати письменницею. У дитинстві я списувала цілі блокноти якимись поганенькими історіями, але мені дуже подобалося їх вигадувати. Однак тепер я зовсім не впевнена в тому, що коли-небудь зможу стати письменницею.

Письменник мусить розуміти людей. А в мені це вміння майже зовсім померло.

5.?Тревор каже, що поцілував мене, коли ми з ним ходили до першого класу, і що тоді ми на великій перерві прикидалися щойно одруженою парою. Думаю, він так каже, лише щоб мене розважити, бо зараз мене майже всі ненавидять. Ця загальна ненависть така густа, що нагадує туман, крізь який я мушу щодня пробиратися. Він сказав це в кафетерії, через два тижні після того, як я повернулася до школи. А потім одразу ж пішов геть. Він такий дивний. Тревор грає в шкільній футбольній команді, й мені важко втриматися від припущення, що з ним не усе гаразд. (Хоча хто б говорив!)

6.?Камала була моєю найкращою подругою ще коли нам було по сім років. Вона була дівчиною Девіда, а він раптом помер. Камала могла б мене ненавидіти, але вона не

відчуває до мене ненависті. Вона не відцуралася від мене й допомагає в усьому, особливо в школі. Я мушу записати декілька спогадів, пов'язаних із нею.

7.?Моїм улюбленим фільмом у старшій школі була «Касабланка», та дивилася я її у той період життя, що стерся з пам'яті. Постер «Касабланки» й досі висить у моїй кімнаті. Я так і не завдала собі клопоту передивитися цей фільм іще раз. Його любила та, інша дівчина, що нею я була колись. А може, мені теперішній він узагалі не сподобається? Якщо кіно здасться мені жахливим, то навіть не матиму чим замінити постер на стіні.

8.?Я не пам'ятаю, як помер мій тато. Ці спогади й досі залишаються ніби в чорній дірі. Ось що сказала мені мама: він укоротив собі віку, але сталося це випадково. Вистрілив сам у себе з пістолета. У нього були проблеми на роботі. Він був приватним підприємцем, бухгалтером, і саме розпочинав новий бізнес: відкривав нові офіси, що обслуговували б декілька найближчих районів і надавали послуги з бухгалтерського обліку. (Усі ці розумні слова належать не мені, я вчитала їх у роздруківці, зробленій для мене мамою з татового вебсайту.) Тато мав пістолет і взявся його чистити, не знаючи, що зброя заряджена. Але тоді, коли це сталося, поруч нікого не було, тому люди й почали вигадувати. З'явилися чутки, що він заподіяв самому собі смерть. На якийсь час мама перестала вести свій мамський блог і почала вести блог удовиний, але хороших спонсорів для нього не знайшлося, та й заняття це виявилось досить депресивним.

Про тата варто написати набагато більше, але я зроблю це не зараз. Знаю, коли я була ще зовсім малою, він багато посміхався й не відчував того суму, який потім змусив його відсторонитися й жити своїм окремим життям. Але кілька тижнів тому до мене почали повертатися спогади кількарічної давнини. Тато був таким радісним і схвильованим, коли ми щойно переїхали в будинок на Греймалкін-Сьокл, як близько до серця він узяв провал розпочатої з Келом Голлом справи. Вони спочатку стали бізнес-партнерами, а вже потім – сусідами. Мама з місіс Голл були дуже близькими подругами, може, навіть занадто близькими, бо від любові до ненависті – один крок. Для мене так важко не пам'ятати татової смерті. Хоча мама каже, ніби я тоді так страждала, що забути все це для мене є Божим благословенням. Мама бажає мені добра.

9.?Девіда я пам'ятаю тільки до восьмого класу. У старшій школі він дуже витягнувся і вразив-мое-серце своєю вродою. Брекети, які він носив раніше, безслідно зникли. У мамі знайшлася фотографія, на якій ми з Девідом одразу після мюзиклу, ще в костюмах, стоїмо в оточенні схвильованих батьків із Ривер-Сіті, котрі чудово виголошують хором по складах слово «прикрість». Я маю майже божевільний вигляд нещасної людини, котра зовсім не рада там бути. Звичайно ж, я не пам'ятаю, чим мені так не сподобався «Продавець музики». А Девід, звичайно ж, увесь світиться від радості та слави. Містер Популярність. Так мені сказали. Але ці якості в ньому почали прокльовуватися ще в середній школі: зірка футбольної команди, президент класу, найкращий учень, соліст під час зимового концерту хору. Я переглянула щорічний фотоальбом, аби побачити, чи коли-небудь була на знімках поруч із ним у старшій школі. Знайшлася одна світлина: я – за його спиною, дивлюся на

Девіда, а він стоїть перед хором і співає. Я дивлюся не на публіку, а на нього. Катастрофа. За останній рік середньої школи ми були разом на дванадцяти фотографіях. Нерозлийвода. І після цього тільки одна світлина у старшій школі. Намагаюся пригадати, що ж змінилося.

10.?Добре пам'ятаю літні канікули. Спогади про шкільні роки злилися в один, але кожне літо згадується окремо. Я часто ходила до бібліотеки. Найчастіше самотою. Проходила повз бейсбольне поле. Бачила там Девіда й Тревора. Іноді зі мною ходила Камала, й тоді ми обговорювали книжки, що нам найбільше сподобалися. Ми з нею – а коли Камали не було, я сама – стояли в прохолодній тиші між полиць і читали, вибираючи книжки. «Складки часу» Мадлен Л'Енгл. Я любила її настільки, що тато купив мені примірник, аби я не затягала до дірок бібліотечну книжку (якщо вона стояла на полиці, я сідала там просто на підлогу й читала цілий день, а якщо її не було, діставала щось іще з «Квінтету часу» чи книжки Вікі Остин). Також до моїх улюблених письменників належали Едвард Ігер, Ллойд Александер, Урсула К. Ле Гвін; пізніше я підсіла на британські містерії (хоча ніколи не захоплювалася ні «Ненсі Дрю», ні «Братами Гарді»). У той час мене цікавили різноманітні читацькі конкурси, й коли я вийшла з коми та повернулася додому, мама показала мені складені під моїм ліжком цілі стоси постерів усіх успішно пройдених мною програм літнього читання, що майже повністю були вкриті кольоровими позначками та бібліотечними наліпками. Виявляється, я це все прочитала. Один із постерів мав нерівно відірваний кутик. Мама пояснила, що це зробила Камала, котра мало не збожеволіла від того, що я успішно закінчила програму читання, а вона – ні. Камала страшенно не любить програвати. Потім, сказала мама, вона дуже шкодувала й навіть приліпила кутик на місце. Й тоді я пригадала ті літні дні, проведені в бібліотеці, усі, аж до старшої школи. Та коли я запитала в мами, чи й у старшій школі продовжувала брати участь у читацьких конкурсах, вона відповіла, що я це переросла. А потім вона розплакалася прямо над постерами. У кутку одного з них Девід написав своїм нерівним дрібним почерком: «Джейн, не будь таким книжковим черв'яком. Виходь до нас грати». Я упізнала його почерк, хоча підпису там не було. Після гри в баскетбол він приходив у бібліотеку на чолі ватаги друзів. Він хотів побачити мене, він мене шукав.

11.?У Лейкгевені є дві середні школи, Гиллтоп і Риджвей, але старша школа тільки одна. Я ходила до Риджвею разом із Девідом, Камалою і Тревором. Більшість моїх друзів училися в Риджвеї. У старшій школі в мене з'явилося кілька нових друзів із Гиллтопу, я потоваришувала з ними на уроках французької (щоправда, жодного французького слова я не пам'ятаю) та на заняттях хоровим співом (не можу пригадати жодної вивченої тоді пісні). Але спогади про нових друзів повністю стерлися. За винятком одного-єдиного – Адама, котрий відрекомендувався мені наново й ніколи не відмовлявся від нашої дружби. Девід усім подобався, й після його смерті я зробилася радіоактивною.

Я могла б подумати про те, як відновити або хоча б вимолити чийось дружбу. Я – найбоягузливіша істота на світі. Мені не стало хоробрості мати друзів, із якими я могла б говорити про все. Я не розповідала Камалі та Адамові про викрутаси моєї пам'яті, про те,

якою розгубленою я почуваюся. А відчуття було таке, ніби частина мого мозку зникла. І серце також. Зникло. Спогади є таким собі двигуном для наших відчуттів.

5

– Хочете, аби я відвезла вас назад до Сент-Майкла? – запитала у Джейн власниця седана. Вона притиснулася до узбіччя, коли машина від'їхала від кладовища десь із півмилі.

«Так, було б добре, – подумала Джейн. – У мене є ліжко, під яким можна сховатися». Але зусиллям волі вона змусила руки перестати тремтіти: «Сховатися можна й пізніше. Зараз треба подивитися на це з іншого боку».

– Ви знаєте, як проїхати на Хай-Оукс-Роуд?

– Ні, але можу знайти через GPS.

– Це недалеко. Я можу вам сказати, як туди проїхати.

– Я викликала поліцію, а потім зняла на відео, як та жінка на вас напала. Хочете його мати? На випадок, якщо вона знову прискіпається.

Мить повагавшись, Джейн відповіла:

– Так.

– Дайте свою електронну пошту, я надішлю.

Джейн продиктувала адресу і подякувала жінці-водієві.

Потім дівчина пояснила, як проїхати до місця аварії. Джейн приїжджала сюди лише раз, через кілька днів після того, як повернулася з лікарні додому. Вона дивилася на свідчення скоеного нею: позначки, нанесені на дорожнє покриття фарбою з балончика, що показували напрямок руху та приблизну швидкість транспортного засобу; відсутність попереджувальних знаків над урвищем; зрушений ґрунт крутого схилу; поламані молоденькі дубки та кедрі; потовчену траву та великі брили каміння, об які розплющило передню частину автівки. Джейн була тут лише раз. Лікарі сказали, що це, можливо, допоможе поверненню пам'яті, але не сталося зовсім нічого. Мама дивилася на неї так, начебто очікувала, що спогади накриють дочку нестримною лавиною, а та стояла, осяяна сонцем, і чекала повернення пам'яті. Але дива не сталося. Узбіччя дороги так стрімко

здіймалися вгору та западалися вниз, що побудувати на них помешкання було б дуже проблематично. Поруч було тільки три будинки, кожен із яких скидався на маленький палац, але всі вони стояли на протилежному від місця аварії боці дороги. Із усіх, хто там жив, лише один мешканець чув аварію. Його звали Джеймс Марколін.

Дорога робила гак і спускалася з пагорба вже з іншого боку маєтку Марколіна, перетинаючись із бульваром Олд-Тревис – головною й найбільшою вулицею Лейкгевена, що проходить через усе місто й веде до Остина, впираючись у нього з південного боку озера Леді-Бірд. На Хай-Оукс-Роуд було багато поворотів, адже вона серпантинном здіймалася на скельний виступ, і обидва її кінці виходили на бульвар Олд-Тревис. Іноді, коли на бульварі збиралися затори, Хай-Оукс-Роуд використовували, щоб їх оминати. Але більшість часу ця дорога залишалася порожньою й тихою.

Джейн подумала: «То що ж ми з Девідом робили на цьому порожньому відтинку дороги? Ми ж тут нікого не знали. Куди ми могли їхати так пізно? Уроки скінчилися кілька годин тому, й нам, без сумніву, слід було давно вже сидіти вдома й робити домашнє завдання, чи чекати на попередні результати зарахування до коледжу, чи роздивлятися фотки друзів у соцмережах».

Власниця седана висадила пасажирку. Джейн призначила водієві додаткові великі чайові та поставила п'ять зірок у рейтингу. Жінка запитала:

– Упевнені, що з вами тут нічого не трапиться?

Джейн кивнула, й седан поїхав геть.

Хай-Оукс-Роуд була доволі вузькою і проходила з заходу на схід, з обох її боків росли молоденькі дубки та кедрі. З північного боку дороги, там, де стояли три самотні будинки, схил досить стрімко здіймався вгору, а з південного – опускався, спочатку помірно, а потім дуже круто, перетворюючись на урвище, в якому були тільки кам'яні брили, молоді дубки і кедрі та загострений край скелі. Там, де автівка Джейн два роки тому зрушила ґрунт, і досі лишався слід із поламаних дерев і вдавненого в землю каміння. Дівчина спустилася з дороги й пройшла під дубові крони, лагідний вітерець приємно холодив обличчя.

Робити їм із Девідом у цьому місці було нічого. Хіба що вони приїхали сюди, аби побути на самоті, чи, може, записка, знайдена в розбитій автівці, не брехала й Джейн дійсно зібралася накласти на себе руки, скинувши машину зі скелі. Але ж вона цього не зробила. Хоча Девід міг вгадати її намір і спробувати вирвати з її рук кермо, вони могли навіть боротися, й у результаті автівка не впала зі скелі, а розбилася об кам'яні брили на її краю.

Джейн не хотілося про це думати.

Біля одного з дерев, що росли дуже близько одне від одного, неподалік від місця, де її

автівка спочила у бозі, перевернувшись перед тим на дах, стояли букети прив'ялих квітів. Із трави стирчала велика кам'яна брила, об яку й розтрощився капот. Якби вони просунулися ще хоч на двадцять футів далі, то зірвалися б зі скелі й полетіли в сорокафутове провалля, прямо на гостре каміння та кебри й дуби, що росли внизу. Біля квітів і досі лежала зв'язка сріблястих повітряних кульок, що наполовину здулися й ледве трималися на вицвілій від сонця кольоровій стрічці. Привіт із минулого року? Чи подарунок до Девідового дня народження?

Джейн опустила на коліна.

«Згадуй, – наказала вона собі, – згадуй». Із усієї сили напружила мозок, даючи йому команду думати, інтенсивно думати, щоб пригадати. Якби ж тільки її мозок розкрив свої таємниці.

Джейн уп'ялася пальцями в землю. Наче могла витягти з неї свої таємниці. Чи Девіда. Девід помер на цьому місці. Спогади про три роки її життя теж померли тут.

Вона піднялася. Підійшла до краю скелі. У голові паморочилось, але Джейн змусила себе глянути вниз. Якщо вона і дійсно хотіла, як ішлося в записці, покінчити зі своїм життям, а заодно і з Девідовим, то... Це було чудовим варіантом.

Джейн знов опустила на коліна й розплакалася. Беззвучно. Попри яскравість сонячних променів, вона стягла свої стімпанківські сонцезахисні окуляри, що стримували гострі шпичаки головного болю, й дозволила сльозам вільно витікати з очей і зрошувати нерівну поверхню кам'яної брили.

– Ох, Джейн! Із тобою все гаразд? – почувла вона позад себе жіночий голос.

Джейн здригнулася, повернулася назад і повільно звелася на ноги, тільки зараз усвідомивши, як близько від краю вона була. Між нею й дорогою стояла приваблива дівчина, котра тримала в руках букет квітів і футбольний м'яч. Вона мала чорне волосся, стягнуте на потилиці в акуратний кінський хвіст, високі вилиці, маленький рот зі складеними бантиком губами. Вдягнена юнка була в дорогі джинси та чорний топ, що відмінно до них пасував. Одяг підкреслював її гарну фігуру. Камала Грейсон. Її мати була королевою краси в Індії, четвертою на всесвітньому конкурсі вродливих двадцять п'ять років тому. Гроші, отримані за перемогу, вона витратила на те, щоб здобути ступінь з медицини тут, у Техасі. Батько Камали походив із однієї з найстаріших лейкгевенських родин.

Її усмішка була теплою, співчутливою і турботливою. Джейн мало не зойкнула.

* * *

Через чотири дні після того, як Джейн вийшла з коми, ця мила дівчина увійшла до її лікарняної палати з квітами в руках і теплою усмішкою на лиці. Вона тоді одразу ж сказала: «Привіт. Лікарі кажуть, ти можеш мене не пам'ятати. Мене звати Камала Грейсон. Ми з тобою зовсім як сестри». І мама, розчулена та щаслива від того, що хтось із соціального оточення Джейн (а воно було не таким численним, як мамі хотілося) прийшов і по-доброму всміхається, тут-таки відповіла: «Привіт, Камало. Так добре, що ти прийшла. Пам'ять Джейн іще не цілком відновилася, пробач їй». Ніби Джейн скоїла щось непристойне.

– Саме це мені й сказали, – відповіла Камала. – Ти мене пам'ятаєш?

Джейн заперечливо похитала головою.

– Вибач, не пам'ятаю, – відповіла вона дуже тихим голосом. Щоразу, коли доводилося з кимось говорити, вона почувалася так, наче провалює іспит.

– Ну... Ми з тобою знаємо одна одну ще з другого класу. Ми разом ходили до середньої школи й зараз разом вчимося у старшій. І на уроках іспанської ми разом страждали від місіс Монтоя.

– Зрозуміло, – сказала Джейн. Вона давала таку відповідь уже багато разів, і, здається, вона завжди всіх улаштовувала. Принаймні, нікого не засмучувала.

– Камало, хочеш пити? Я саме збиралася сходити за напоями, – запропонувала мама.

– Не хочу вас турбувати. – Камала не дивилася на маму, тільки на Джейн.

– Може, якщо ви з Джейн поговорите, це їй допоможе, – сказала мама. – Зараз вона зовсім нікого не пам'ятає, але я знаю, що дуже скоро їй стане краще. Що більше дружніх облич вона бачитиме. – Джейн відчула напруженість у її голосі. – Не заважатиму вам, дівчатка. Поговоріть, доки я ходитиму по напої для нас усіх. Як на мене, це лікарняне повітря – занадто сухе. Чи це лише мені так здається?

– Ні, мем, – відповіла Камала. – Я з вами згодна. Мої батьки кажуть, що в медичних закладах завжди так. Мама каже, вкрай важливо підтримувати рідинний баланс.

– Авжеж, саме так, – погодилася мама, наче рідинний баланс був найбільшою медичною проблемою.

– Як відчуваєшся? – запитала Камала, коли мама вийшла з палати. Подруга поклала квіти поруч із тими, що вже лежали.

– Паскудно. Усе болить.

– Але це значить, що ти здатна відчувати, чи не так?

– Так.

– Це добре. Не втратити здатність відчувати. – Камала стояла майже впритул до її ліжка. – Твоя нещасна рука зламана.

– Так.

– Я влаштую, щоб усі розписалися на твоєму гіпсі, коли ти повернешся до школи. А ти точно нічого не пам'ятаєш? – Тепер вона легенько торкалася плеча Джейн. – Я хотіла б тебе обійняти, та знаю, що тобі буде боляче. І ти насправді мене ніби й зовсім не знаєш, так? Хоча це не виправдання.

– Мені шкода, що я тебе не пам'ятаю.

Камала стояла й вивчала обличчя Джейн, ніби воно було географічною мапою.

– Ти здаєшся трохи відчуженою. Думаю, це побічний ефект.

– Так, – знову сказала Джейн.

– До тебе вже багато хто з друзів приходив? Це мало б бути жахливим. Маю на увазі, що ти нікого з них не пам'ятаєш. – Камала уважно на неї дивилася.

– Та ні.

– Насправді ти й не маєш аж так багато друзів.

Її слова неприємно вразили Джейн, але Камала швидко виправилася.

– Ой, я зовсім не хотіла сказати нічого поганого. Ти маєш право іти власним шляхом. Я в тобі це завжди обожнювала. Що я можу зробити, щоб тобі допомогти?

– Не знаю. Розкажи мені про всіх. Хто є хто. Я ж нікого не знатиму, коли повернуся до школи.

– Знатимеш. Ми пройдемо через усе це разом.

Трохи згодом Камала запитала:

– Чому ви з Девідом були разом у твоїй машині? – Вона присіла на край ліжка.

Джейн зібгала в кулаках простирадло.

– Хто такий Девід? Усі повторюють його ім'я, але ніхто не каже, хто він такий.

– Ти точно не брешеш? Навіть зовсім трошечки? Можеш мені зізнатися, якщо так. С'мон[3 - Гаразд (фр.).], амнезія? Це так, ну, не знаю, як у вечірній мильній опері.– Вона сказала це дуже м'яко, майже по-доброму.

– Я дійсно не пам'ятаю.

– Девід – не той хлопець, якого можна забути. – Очі Камали знов усміхалися. – Але твоє обличчя не постраждало. Це добре. Ти залишилася дуже привабливою. – Камала провела рукою по своєму шикарному чорному волоссю. – Я чула, Девідове обличчя перетворилося на казна-що. Його ховали в закритій труні.

Джейн мало не підскочила на ліжку й відсунулася від Камали подалі, дивлячись на неї здивованими очима.

– Ховали?

– Я не знаю механізму амнезії. Ти хоча б пам'ятаєш базові поняття культури, в якій живеш? Ти знаєш, що таке похорон? Що таке закрита труна? Коли люди помирають, ми закопуємо їх у землю. Труна – це те, у що вкладають тіло. Закритою вона буває, якщо тіло дуже пошкоджене, настільки понівечене, що на нього несила дивитися.

Джейн неначе відібрало мову. Відколи вона прийшла до тям після коми, дівчина почувалася немов у якомусь напівсні, але знала, що варто лише натиснути кнопку на контрольній панелі ліжка, як одразу ж з'явиться дуже мила медсестра, а сьогодні роль медсестри виконував широкоплечий чоловіча близько шести футів і трьох дюймів зростом, який може завиграшки підняти Камалу Грейсон і віднести її дуже далеко звідси. Рука Джейн поповзла в бік контрольної панелі. Долоня Камали накрила її руку майже ніжно.

Камала нахилилася ближче до лиця Джейн і торкнулася губами її лоба.

– Це зараз я трохи не стрималась, а взагалі ми з тобою подруги. Завжди були найкращими подругами, і я тебе люблю. Коли згадаєш усе, що сталося з тобою та Девідом, розкажи мені. Тільки мені й більше нікому. Обіцяю, все буде нормально.

До палати ввійшла мама, тримаючи дві пляшечки.

– Я подумала, що й тобі, Камало, може захотітися пити.

– Я що, вбила цього Девіда? – запитала Джейн у мами хрипким голосом.

– Вибачте, місіс Нортон, – сказала Камала. Її голос був м'яким і співчутливим. – Джейн занервувала. Я намагалася її заспокоїти, але, мабуть, треба було просто збігати по медсестру. Я необачно згадала в розмові ім'я Девіда. Мені дуже шкода...

– Хто такий Девід? – Джейн підвищила голос. – Я що, когось убила?

Лорел швидко підійшла до її ліжка.

– Джейн, вибач. Усе буде гаразд. – Камала позадкувала. – Мені треба йти. Місіс Нортон, будь ласка, зателефонуйте мені, якщо я зможу хоч чимось допомогти. Із радістю допоможу Джейн оговтатися в школі, коли вона туди повернеться. – І з цими словами Камала підхопила пляшечку, що її мати Джейн поставила на столик, намагаючись обійняти дочку, й зробила великий ковток, виходячи з палати.

Джейн довелося вколоти заспокійливе.

* * *

Камала дійсно зробила, як обіцяла. Якою ж корисною була її допомога!

І от тепер вона стояла перед Джейн, зовсім близько від краю скелі. Найпершою думкою Джейн було: «Ми тут самі, поряд зовсім нікого, тільки урвище».

Камала всміхнулася. Їй тоді вище на схилі Джейн побачила припарковане на узбіччі Хай-Оукс-Роуд авто, з вікна якого дивилася ще одна дівчина.

– Як ти? – запитала Камала. – Я за тебе так переживала. Чула, ти вилетіла з Сент-Майкла.

– Ти чула неправду, – збрехала Джейн. – Але дякую за турботу. А як воно в УТі[4 - УТ (UT, University of Texas) – Університет штату Техас.]?

– Джейн, давай не будемо зараз порівнювати, кому як ведеться. Я чула, у тебе справи не дуже. Чим я можу допомогти?

Вона зробила крок до Джейн. Джейн, своєю чергою, повільно рушила схилом угору, подалі від Камали, подалі від краю урвища.

Камала сумно похитала головою.

– Мені б хотілося, щоб ти дозволила мені знову бути твоєю подругою.

– Просто тримайся подалі від мене.

– Джейн, хіба тобі коли-небудь може стати краще, якщо ти не хочеш узяти на себе відповідальність за власне життя?

– Я знаю, яка ти насправді, за усіма цими усмішками, теплими словами і твоєю фальшивою турботливістю.

Камала ніяк на це не відреагувала, продовжуючи всміхатись і співчутливо похитувати головою.

– Я тебе вже пробачила. А от ти сама, гадаю, себе пробачити не можеш.

– Ти говориш, як психотерапевт на ток-шоу.

Джейн відвернулась, аби продовжити підйом крутим схилом.

– Джейн, я так хочу тобі допомогти, – сказала Камала їй у спину. – Чому ти не бажаєш мені це дозволити?

– Бо зрештою я тебе вирахувала. – Джейн повернула голову назад, аби подивитися Камалі в очі. – За всіма цими твоїми солоденькими усмішечками ховається ненависть до мене. Ця вся твоя фальшива занепокоєність – ніщо, тільки драма, в якій ти граєш головну роль. Ти хочеш зі мною товаришувати тільки для того, щоб остаточно мене зруйнувати. Оце – справжня ти. Навіщо ти привезла із собою цю дівчину? Щоб вона все бачила й могла розповісти в університетському клубі, яка ти добра, шляхетна й узагалі найкраща? – Був майже повний штиль, і в навколишній тиші слова Джейн прозвучали надто голосно та різко. Але в очах Камали була та сама співчутлива усмішка всепрощення.

– Я втратила не тільки Девіда, – сказала вона. – Я втратила й тебе теж. І тепер я просто не можу зрозуміти, чому ти мене так ненавидиш.

Камала. Мабуть, вона і є тим Лівом Денджером, який залишив моторошне повідомлення на фейсплейс. Викинути такий фортель – цілком у її стилі. «Усі за все заплатять». Особливо якщо йдеться про вбивство Камалиного бойфренда.

Джейн повернулась і знову пішла схилом угору, у бік дороги.

– Ми ще не закінчили, – сказала їй услід Камала. – Джейн, тобі дуже погано. Хіба ти не розумієш, що я переживаю, твоя мати переживає, ми просто хочемо, щоб тобі стало

краще?

Джейн зупинилась і знову подивилася на молоду жінку, котра була її найкращою подругою стільки років.

– І ти не збираєшся назвати мене божевільною? Авжеж ні. Це буде хто завгодно, тільки не ти.

Сказавши це, вона знову закрокувала стрімким схилом, іноді спотикаючись на камінні. Їй хотілося якнайшвидше повернутися на Хай-Оукс-Роуд. На узбіччі дороги стояв BMW, а поряд із ним – молода жінка, котра не зводила з Джейн очей.

– Нащо витріщаєшся? – гарикнула на неї Джейн.

Молода жінка нічого не відповіла, але сховалася до автівки.

«Ну, клас». – Джейн усвідомила, що тепер їй доведеться чекати на узбіччі, доки хтось прийме її запит у райдшеринговому застосунку. Думка про те, що Камала поїде, а вона так і залишиться стояти на цій дорозі, була просто нестерпною.

Камала, шалено популярна, неймовірно вродлива, привітна, досконала Камала, яка навчається в одному з найкращих вишів Техасу. Джейн подумала, що коли Камала спробує її обійняти, то не стримається і вдарить її.

Діватися нікуди, звідси нікуди й не підеш. Аж раптом вона побачила ворота, а за ними під'їзну доріжку, що вела до будинку, котрий, як знала Джейн, належав чоловікові, який почув аварію та викликав поліцію. З газетних дописів вона дізналася, що ім'я цього чоловіка Джеймс Марколін.

Джейн закрокувала дорогою, до пуття не подумавши, що робить. Водій зможе підібрати її біля садиби Марколіна. У GPS буде його адреса, і навіть сотня ярдів між нею й Камалою – ліпше, ніж нічого.

Вона вже пройшла половину відстані до воріт, коли почула, що двигун BMW завівся.

Джейн подивилася на екран свого мобільного – непереконаливе маскування, яке – вона це чудово розуміла – нікого не обдурить. Але вдіяти нічого не могла.

BMW порівнявся з нею. Камала сиділа на пасажирському сидінні.

– Ти не за кермом, чи не так? Давай ми тебе підкинемо. Мабуть, живеш у якомусь притулку для безхатченків? – запитала Камала.

Кожне слово – гострий удар ножем. Джейн продовжувала крокувати.

– Джейн, тобі немає де жити? Я хочу знати правду.

Джейн зупинилась і нахилилася до віконця.

– Добре, хай буде правда. Ти знаєш, якого монстра маєш за подругу? – звернулася вона до молоді жінки, що сиділа за кермом. – Я лежала в лікарні з мозковою травмою та втратою пам'яті, а вона вже розгорнула цілу кампанію, щоб налаштувати супроти мене всю школу. Вона прикидалася, що мене любить, а сама перетворила мое життя на пекло.

– Ох, Джейн, – Камала стишила голос. – Ти явно не в собі. Ти п'яна чи під дією вуличної наркоти? Моя мама може влаштувати тебе до лікарні вже сьогодні після полудня. Давай я...

Джейн стиснула руку в кулак.

– Якщо ти від мене не відчепишся, я... – Вона нахилилась, підняла з узбіччя камінь і замахнулася, наче збиралася кинути ним у недоторкано чистий лакований чорний капот автівки.

І тут молода жінка, що сиділа за кермом, рвонула з місця. Джейн лише побачила, як Камала повернулася на пасажирському сидінні, щоб подивитися на неї крізь заднє скло BMW.

З миттєвою переможною посмішкою.

Джейн закортіло кинути камінь услід автівці, що віддалялася. Очі її наповнилися слізьми. Вона уявила, як цієї самої миті Камала каже: «От бачиш, а я так хотіла їй допомогти. Я намагалася бути з нею поруч навіть після того, як вона вбила Девіда. Я робила все, що могла. Але їй просто неможливо допомогти». Джейн механічно переставляла ноги, намагаючись викинути ці слова з голови. Їй хотілося сказати тій дівчині, що Камала її одурить, змусить її почуватися центром усесвіту, думати, що вони – найвірніші подруги, посестри, найближчі люди, що Камалі можна спокійно розповідати все-все. А потім та ж сама Камала радісно спостерігатиме, як ти помиратимеш від тисяч дрібних уколів. І їх усі наноситиме вона, твоя найвірніша подруга.

Джейн зупинилася. «Забудь Камалу. Думай про аварію. Згадуй!» Вона озирнулася назад і знову подивилася на те місце, де її автівка так нещасливо вилетіла з дороги. Ні повороту, ні вибоїни, абсолютно рівна пряма ділянка.

«Що ж ми з Девідом тут робили?»

Вона підійшла до воріт, за якими починалася облада Джеймса Марколіна. Вони були високими, вище її зросту, й відчинялися та зачинялися автоматично; сталеві ґрати сплітались у вигадливий візерунок. Номер будинку здавався частиною ґратованих воріт і чудово вписувався в ансамбль. Тепер уже їй нічого не заважало відкрити мобільний застосунок і вбити адресу.

Джейн не могла відвести очей від велетенської будівлі. То був високий триповерховий будинок у тосканському стилі, що вражав своєю архітектурною вишуканістю та розкішшю. Вона стояла перед електронною панеллю, на якій був сенсорний екран і динамік із кнопкою під ним. Джейн вагалася, не знаючи, чи варто натиснути на дзвінок. Просто щоб запитати, чи не бачив хазяїн чогось того вечора, чи не чув чогось... А потім просто подякувати за те, що зателефонував у поліцію, що врятував її життя. Та він, найімовірніше, зараз на роботі.

Її палець потягнувся до кнопки виклику, а очі глянули за ворота в напрямку будинку. Відеокамера, що спостерігала за гостею, зрушила з місця, змінюючи напрям зйомки. Рука Джейн зависла над кнопкою, а потім безвільно опустилася.

Дівчина злегка махнула до камери, що непорушно за нею стежила.

— Хелло? — почула Джейн. До воріт підходив чоловік у джинсах і стильній футболці. Він мав близько сорока років, темне волосся, темні очі й тонку напівусмішку. У руці він тримав велетенську губку, що сочилася мильним розчином. Джейн зрозуміла, що чоловік саме мив спортивний автомобіль, який стояв на під'їзній алеї.

— Доброго дня. Ви містер Марколін?

— Він самий.

— Мене звати Джейн Нортон. М-м-м, це звучить дико, але два роки тому я потрапила тут в аварію. Ви тоді викликали поліцію. — Його обличчя освітілося впізнаванням. Чоловік кивнув. — Я хотіла вам подякувати. Ви врятували мені життя.

— Приємно познайомитися. — Було схоже, що він не знає, як продовжити розмову. Його голос був м'яким, із ледь вловимим акцентом, походження якого Джейн не могла визначити: може, іспанський, а може, італійський.

— Ви вже одужали?

«Одужали». Яке миле слівце.

— Я втратила пам'ять. Точніше, частково втратила. Зовсім не пам'ятаю останніх трьох років перед аварією. — Вона ненавиділа ці пояснення. Стільком людям амнезія здавалася

чимось абсолютно кіношним. Чимось настільки ж рідкісним, як зустріч із сіамськими близнюками чи космонавтом. Вони вже ніколи не могли про неї забути. Тому Джейн звично збрехала: – Я навчаюся в Сент-Майклі, на другому курсі.

– Он як, – сказав він. – Можливо, знов опинитися на цій дорозі допоможе вам згадати.

– Сподіваюся, що так, – відповіла Джейн, бо пояснювати зараз, що амнезія цим не лікується, було б і надто довго, і надто складно. Завдяки Голлівуду публіка призвичаїлася вважати втрату пам'яті чимось тимчасовим, на зразок застуди. – Я тільки хотіла спитати, чи Девід, хлопець, який був тоді зі мною, дуже страждав. Ви ж нас бачили, чи не так? Ви тоді спустилися до автівки? – Її голос зробився дуже тихим.

Чоловік натиснув на кнопку – й візерунчасті ворота майже беззвучно роз'їхалися в обидва боки. Він зробив кілька кроків і став ближче до Джейн.

– Він не страждав. Будь ласка, не сушіть собі цим голови.

Його доброта, особливо на тлі того, як пройшла решта ранку, з усіма анонімними погрозами, з Перрі, котра силоміць витягла її з автівки, з отруйними посмішками Камали, розчулила Джейн мало не до сліз.

– Дякую, що викликали поліцію. Я тільки хотіла б іще запитати... – Попри свою майже стовідсоткову впевненість у тому, що Камала і е Лівом Денджером, Джейн не могла викинути з голови прочитані вранці слова: «Я знаю, Джейн, ти стверджуєш, ніби нічого не пам'ятаєш. Але мені відомо, що сталося того вечора». – Це ідіотське запитання. Але чи ви раптом не бачили того вечора іще когось? Іншої людини? Іншої автівки?

– Маєте на увазі іншого свідка? Ні, був лише я. Я тоді саме повернувся з-за кордону. Приїхав за годину чи трохи більше до того, як почув, що сталась аварія.

– Я маю на увазі, може, ви бачили ще когось біля місця аварії чи на дорозі?

Запитання прозвучало зовсім по-дурному, ніби хтось міг приїхати й чекати на них із Девідом. А може, так і було? Може, вони з Девідом мали зустрітися з кимось на цьому безлюдному відтинку дороги неподалік від урвища?

Чоловік заперечливо похитав головою.

– Ні, я нікого не бачив.

– Ви сказали, що повернулися з подорожі. – Джейн подивилася на шикарний будинок. – Чим ви займаєтеся?

– Е-е-е... Я працюю у сфері міжнародних фінансів. Сьогодні зробив вихідний, бо вже втомився від подорожей. І дуже радий, що вчинив саме так, бо зміг із вами зустрітися й побачити, що вам уже набагато краще. А може, ще й відповів на якісь запитання.

– Добре. Ще раз вам дякую. – Вона повернулася, щоб іти геть.

– Міс Нортон...

Джейн зупинилась і озирнулася на нього.

– Бажаю вам одужати та повернути назад свою пам'ять, навіть про те, про що буде боляче згадувати. – Марколін несміливо до неї всміхнувся.

– Дякую.

Він глянув у бік дороги.

– Без автівки? Ви не за кермом?

– Після аварії я більше не хочу водити. Мені це зовсім не подобається. Користуюся райдшерингом.

– Хочете, я підвезу вас куди треба? Я закінчу з миттям автівки за кілька хвилин, а ви тим часом можете випити чашечку чаю.

– Ні, сер, не треба. Але дуже дякую вам за пропозицію.

– Добре. Тоді хай щастить. – Він відступив на свою під'їзну алею, й красиві сталеві ворота почали зачинятися. Джейн відкрила в мобільному райдшеринговий застосунок й викликала машину на його адресу. Марколін кілька секунд поспостерігав за нею, а потім махнув на прощання рукою і зник з очей.

Звичайно ж, там більше нікого не було. Лів Денджер був звичайнісіньким брехуном, який бажав лише зіпсувати її день, який й без того виявився важким. Джейн мала намір довести, що анонімом була Камала, а якщо ні, то вона знайде жартівника та примусить подивитися їй у вічі й зізнатися.

Невдовзі по неї приїхали, й дорогою назад до Сент-Майкла Джейн збагнула, що бажання вистежити Ліва Денджера є першим реальним почуттям, що по-справжньому непокоїть її, за дуже багато місяців.

– Джейн? Джейн Нортон?

Джейн саме підходила до Адамового гуртожитку. Вона обмірковувала можливість повернення додому – втечі до мами, до того комфорту, що його отримала б удома, – але думка про сусідський будинок і про неминуче зіткнення з місіс Голл видалася їй нестерпною. Джейн іще треба визначитися зі своїми подальшими діями щодо виведення Камали на чисту воду і пошуку доказів, що це саме вона зробила допис у фейсплейс від імені Ліва Денджера. Але спочатку доведеться з'їсти ланч, знову скориставшись Адамовою картою. У неї залишилося дуже мало готівки. Біля входу до гуртожитку, який Джейн збиралась оминати, щоб, як завжди, через вікно залізти до Адамової кімнати, стояв молодий чоловік років під тридцять. Він невпевнено до неї усміхнувся й пішов наперейми, вигукуючи її ім'я.

– Хіба ви не Джейн Нортон? – Його вимова була м'якою, але не такою, як у британців, якоюсь трохи інакшою. Він підійшов ближче, і досі всміхаючись. Темна шкіра й очі, сліпуча усмішка. Вродливий.

– Так, – відповіла Джейн, внутрішньо напружившись.

– Привіт, мене звати Кевін Нгота. – Він простяг їй руку, але Джейн її не потиснула. За мить він опустил руку, однак ображеним не здавався.

– Хіба ми знайомі? – Вона уважно вдивлялася в його обличчя. Завжди було дуже ніяково, коли до неї підходили люди, з якими Джейн ходила до однієї школи, але не була добре знайомою. Іноді їй здавалося, що вони перевіряють її, намагаються спіймати на брехні.

– Ми ніколи не зустрічались, але я знаю, хто ви. Я пишу дисертацію з практичної психології тут, у Сент-Майклі. Особливо мене цікавить відновлення пам'яті, утраченої в результаті нещасливих випадків.

– Авжеж, і ви вирішили поговорити зі мною саме сьогодні.– Вона розвернулася і пішла геть. Швидким кроком.

Кевін Нгота поспішив за нею.

– Так, бо я подумав, що сьогодні у вас буде важкий день, і це зробить вас відкритою для нового підходу, – сказав він, ідучи поруч.

– Будь ласка, дайте мені спокій.

– Думаю, я зможу бути корисним.

Зачувши це, Джейн зупинилася.

– О Господи, дякую Тобі! То ви і є той герой, на якого я так довго чекала? Всі інші намагалися зібрати мене до купи, та в них нічого не вийшло. Але от з'явилися ви, й – ура! – ви все полагодили. – Вона підняла руки й зааплодувала.

– Я не маю на увазі нічого поганого. Я так зрозумів, що зараз ви не відвідуєте психотерапевта.

Джейн відступила на крок назад.

– Не лише психолог, а ще й нишпорка. Подвійна загроза.

– Ні-ні, я просто порозпитував людей. Ніколи не займався цим раніше. Схоже, сам усе й зіпсував, але я дійсно хотів би допомогти. – У нього була чарівлива усмішка. Джейн дивилася на неї, але не піддавалася її впливові.

– Мені це не цікаво.

– Розмова про це може стимулювати повернення спогадів.

– Говорячи так, ви маєте на увазі, що ця розмова надасть вам цитати для магістерської дисертації.– Вона відвернулась, але потім знову повернулася до нього й уважно подивилася в темні очі.– Як узагалі ви про мене дізналися?

– Я дізнався про вас, коли шукав в Остині людей із посттравматичною амнезією. «Дівчина, котра не пам'ятає». Я читав ті статті.

– Ой-ой, я зовсім не фанатка тих історій. Маттео Васкес жити не міг без таких заголовків.

– Так от, я прочитав усі ті статті. Дізнався, що ви тут навчалися.

– Значить, ви здатні зрозуміти, чому я не бажаю про це говорити. Взагалі я вважаю, що з вашого боку неетично отак до мене підходити. – Джейн досить давно вже помітила, що майже всі лікарі та психологи відв'язуються після найменшого звинувачення в неетичності. Зазвичай це вибивало їх із колії, змушувало переходити в захист і надавало їй можливість іти далі власним шляхом.

– Це буде неетично лише в тому разі, якщо ви зараз відвідуєте психотерапевта, а ви цього не робите. Слово честі, я вірю, що міг би бути корисним. Ваш друг Адам сказав мені, що ви

кинули займатися терапією. Це дало б змогу почати спочатку. – Кевін вручив Джейн папірчик зі своєю електронною адресою та номером телефону. – Подумайте про це. Ви просто будете говорити, а я просто слухатиму.

Адам. Він намагається допомогти, але робить тільки гірше. Джейн вдячно приймала від нього будь-яку допомогу, але іноді їй хотілося, щоб він просто від неї відчепився.

– Що? Це значить, ваші вуха – кращі за всі інші? Лікарі сказали, якщо я досі нічого не згадала, то, імовірно, не згадаю вже ніколи.

– Це може бути так, якщо причиною є фізичне пошкодження. Але у вашому випадку може стояти емоційний блок, бо ви втратили друга, а період, що випав із пам'яті, почався майже одразу після смерті вашого батька. Багатьом людям з амнезією вдається відновити такі забуті спогади. У Лондоні я успішно працював із чоловіком, із пам'яті якого випали десять років життя. А ви втратили лише три.

Йому вдалося зробити так, що її діагноз здавався досить звичайним і не тяжким, і Джейн, якби вона була у звичайному стані, розлютилася б, але зараз тільки розсміялася. Після ранкових сутичок із Перрі Голл і Камалою Грейсон вона тільки розсміялася.

Сприймавши її сміх як заохочення, він продовжив:

– Спогади можуть повернутися, Джейн, якщо ви перестанете їх емоційно стримувати. Причиною амнезії може бути й не фізичне пошкодження. Хіба ви не хочете пересвідчитися?

– Я не пам'ятаю, – сказала вона твердим, як камінь, голосом. – Ви можете робити вигляд, ніби мої спогади повернуться, але вони досі цього не зробили. Вони не повернуться.

Він заговорив тихіше:

– Джейн, люди кажуть, що аварія сталася, бо ви намагалися вбити себе та Девіда Голла. Вони так вважають лише тому, що існує записка, написана вашим почерком і знайдена серед уламків. Начебто ви написали її того вечора й зробили так, як погрожували.

Вона роздивлялася траву під ногами. Можна було просто піти геть, але Джейн мусила у якийсь спосіб поставити його на місце.

– Ясна річ, я не пам'ятаю, як писала ту записку. І будь-які чужі домисли для мене нічого не значать.

– Усе нормально, Джейн. – Кевін Нгота раз у раз повторював її ім'я, наче вчитану в підручнику підказку, що мала допомогти йому встановити з нею контакт. – Ми могли б

спробувати кілька різних підходів. Наприклад, поговорити про ваш досвід непам'ятання. Як амнезія впливає на життя, на систему вибору...

– Ви нічим мені не допоможете.

– Сподіватися дуже страшно, чи не так? Надія здатна розчавити так само, як і підняти до небес.

Вона не відповіла.

– Зв'яжіться зі мною, якщо захочете спробувати.

Що вона робитиме після того, як доведе, що ці знущання над нею влаштувала Камала? Яким буде наступний крок у її житті? Може, дійсно варто спробувати ще раз? Та й не має вона забитого парами розкладу.

– Авжеж, я спробую.

Годинник на вежі пробив полудень. Кевін Нгота не виявив великої радості, отримавши від неї згоду. Містер Наполегливість просто перетворився на Містера Чудово.

– П'ятнадцята година сьогодні вас улаштовує? Флетчер-Голл, кімната 2-11.

– Сьогодні я їздила на могилу свого друга. Потім була на місці аварії і зустріла там... людей, яким я дуже не подобаюся. Вони й досі мене звинувачують. Вони вважають, що то не був нещасливий випадок. Одна особа намагалася зробити мені боляче. Друга оббрихує мене в інтернеті.— Щойно Джейн вимовила ці слова, одразу ж усвідомила, наскільки параноїдально вони звучать. Вона й сама почула страх у своєму голосі.

Усмішка Кевіна Нготи зробилася не такою широкою.

– Тоді можемо поговорити про це, якщо хочете.

Вона кивнула. І після цього він розвернувся й пішов геть.

«Якщо хочете». Вона може піти, а може не наважитися.

Через вікно Джейн залізла до Адамової кімнати. Він був на ланчі чи на парі. Вона лягла на ліжко, і слова Кевіна Нготи дрижаками розбіглися її тілом.

«Сподіватися дуже страшно, чи не так?» Що він зі своєю чарівливою усмішкою, неушкодженим мозком і незруйнованим самовідчуттям може знати про безнадію?

Вона зняла сонцезахисні окуляри. Обережно поклала їх на Адамів туалетний столик і прикрила рукою очі. Прекрасна темрява. На неї ніхто не дивиться. Ніхто не показує на неї пальцем.

Ніхто не звинувачує.

Джейн розплющила очі.

Надія. Надія може тебе розчавити.

7

Книжка спогадів Джейн, написана нею упродовж багатьох днів і тижнів після аварії

Про мою першу ніч удома, у моїй старій кімнаті. Відчуття було, ніби сплю в готелі, в якому ніколи до того не була і в якому стіни обвішані картинками з чийогось чужого життя. Але це – твоє життя. Й ці картинки тобі про нього розповідають. Але хто знає, може, вони видають тобі відредагований варіант історії?

Пам'ятаю, був репортер на ім'я Васкес, нав'язливий молодик із «Остинської газети», який підстеріг нас із мамою біля дому й запитав у мене, чи не згадала я раптом чогось про той нещасливий випадок, що вбив мого сусіда. Мама вискочила з автівки й почала на нього кричати, що він порушив право приватної власності й що вона доб'ється, аби йому заборонили до нас чіплятися; зненацька у мене так сильно заболіла голова, аж здалося, що не зможу йти й і до дверей доведеться повзти. Біль був просто нечуваний. Я щойно повернулася до цього світу, як виявилось, ненадовго, й тепер, очевидно, збиралася його покинути назавжди. Я впала навколішки. Васкес сказав мамі: «Мем, ваша дочка знепритомніла», – і вона, злякавшись, стишила голос й допомогла мені звестися на ноги. При цьому вона продовжувала обсипати прокльонами Васкеса, хоча від цього в мій мозок наче впиналися гострі пазури.

Васкес запитав у неї про записку самогубці. Про неї так голосно заговорили тільки тому, що знайшли не одразу. Поліцейські побачили її лише наступного дня. Записка зберігалась у поліції як доказ, її не можна було обговорювати, однак саме тоді й відбувся витік інформації, з якої журналісти зіпили історію. Ця аварія була на шпальтах усіх газет. «Лейкгевенські діти». «Діти відомих хай-тек-бізнесменів». «Остинські скарби». «Знаменита авторка так званого мамського блогу, який кілька років тому щодня читали сотні тисяч осіб». «Мешканці сусідніх будинків». «Друзі з дитинства». Васкес зрештою спромігся на

три газетні статті про мене, об'єднані в серію, що мала назву «Дівчина, котра не пам'ятає». То був час, коли великою популярністю користувалися книжки, у назві яких було слово «дівчина», і Васкес, як на мене, просто намагався на цьому виїхати. Чи, може, створити собі ім'я на моєму нещасті. Але, впевнена, для тих, хто знайомий із ним особисто, Васкес є гарною людиною.

Ми ввійшли до будинку, й мама захряснула двері. Нові пазури вп'ялися в мій мозок. Я нічого не впізнавала. Це було жахливо. Спогади про дитинство тільки почали повертатися, мляво піднімаючись на поверхню свідомості, мов останні бульбашки повітря. Тепер я нібито знала свою маму, й вона розповіла мені, що тато помер, після того як я його згадала й запитала про нього аж двічі.

Я витріщалася на сходи та стіни. Для мене це було просто якесь нове місце, відмінне від лікарні. Мама залебеділа:

– Біля цього вікна ти зазвичай сиділа, чекаючи, коли ми з татом повернемося додому з роботи. Тоді ми мали au pair⁵ - Au pair – програма культурного обміну для молоді. Учасники, яких теж називають цим словом, зазвичай доглядають за дітьми й виконують нескладну домашню роботу в обмін на проживання, харчування й грошове винагородження.]. Вона була зі Швеції. Ти знаєш, де розташована країна, що називається Швецією?

Мабуть, я кивнула.

– А там ти впала зі сходів і вдарилася головою. Я тоді ще написала у блозі дуже популярний пост із цього приводу. О господи, ти гадаєш, мозок міг бути пошкоджений іще тоді й через це тепер до тебе не повертається пам'ять? Боже, я мушу розповісти про це лікарю. Я зовсім про це забула. – Ніби це в неї була амнезія. – То як, щось із цього всього видається тобі знайомим? – В останньому слові прозвучало стільки надії.

– Трохи, – відповіла я, тому що це для неї дуже багато значило.

Лікар К. попереджала мене не брехати про спогади, але спробувала б вона пожити з цією «мамою», особою, що постійно вимагає від мене перевіряти пам'ять, а це – наче ловити дим.

Мама підійшла до вікна й визирнула крізь штору, перевіряючи, чи не пішов репортер геть.

– Він мені не подобається. Зовсім, – сказала вона майже спокійно.

Мені хотілося запитати в неї про записку. Але я вирішила почекати й зробити це, коли ми трохи оговтаємося.

Я стояла посеред приміщення. Озирнулася навсібіч. І раптом перед очима з'явилися іграшки на підлозі та різдвяна ялинка в кутку. Вкритий туманом образ... Але де шукати свою кімнату, я не знала.

Я забрела на кухню, підійшла до куточка для сніданків. Тут усе видавалося трохи більш знайомим: запахи їжі, я сиджу за столом, обідаю й чую, як мама друкує у своєму кабінеті. Так, он він і є – за французьким вікном стоїть антикварний стіл із комп'ютером. Я згадала її кабінет. У грудях зродився невеличкий паросток радості.

– Ти й досі ведеш свій мамський блог? – Я запитувала не тому, що про це пам'ятала, а тому, що вона говорила про це в лікарні. Я лежала в ліжку, а мама час від часу вплітала в розмову свій блог і робила це з якоюсь незрозумілою гордістю.

– Ти завжди його так називала. Не просто «блог» чи за повною назвою, «Квітка Лорел». – В її голосі прозвучали нотки образи.

– Вибач, авжеж блог. – Назва здавалася мені занадто претензійною, але я зовсім не хотіла образити маминих почуттів.

– Ні, після нещасливого випадку закинула. Надто багатьом людям здалося, що я була поганою матір'ю. – Вона помовчала трохи, а потім продовжила: – Я втомилася його вести. Втомилася писати про тебе. Тобі це не подобалось, особливо коли ти подорослішала.

Коли я думала про її блог, то відчувала якусь примарну незручність, не знаю чому. Вирішила, що займуся цим пізніше. Я повернулася до вхідних дверей. Репортер і досі був там, але стояв поза подвір'ям.

Я зробила крок до сходів, і тут мама, очевидно, усвідомила, що я маю бути її пріоритетом. Я подивилася їй в очі й поцікавилася подумки, чи вона взагалі спала минулого тижня.

Вона міцно мене обняла.

– Упевнена, ти пам'ятаєш свою кімнату. Ходімо на неї подивимось. – Я пішла за нею сходами нагору. Біля фотографій на стіні я затрималася. На них усіх була я: немовля, маленька дівчинка, яка щойно навчилася ходити, дошкільнятко, першокласниця. А ще на них був чоловік.

– Це тато? – поцікавилась я. Вона й досі не показала мені його світлини. Не мала жодної в телефоні, не принесла із собою до лікарні.

Вона кивнула.

– Ти його пам'ятаєш?

– Я знала, що це він, іще до того, як спитала. Але... Я і досі не бачу його в своїх спогадах, коли наче дивлюся кіно про минуле життя.

Мій тато. На одних знімках він мав русяву борідку, на інших був чисто виголений.

– Джейн, ти вже мене згадала чи називаєш мамою тільки через те, що я так сказала? – У її голосі бриніла напруга.

– Мамо, я тебе пам'ятаю, – збрехала я, бо для неї це мало значення. До того ж, крім неї, у мене зараз геть нічого й нікого не було, та й поодинокі образи з минулого, пов'язані з нею, поступово почали досить чітко спливати в пам'яті. Її кабінет, запахи обіду на кухні. Але то були лише поодинокі картини.

– Розкажи про щось із того, що ти згадала, – попросила вона досить наполегливо.

Я зачерпнула обома пригорщами дим у своїй голові й видала:

– Ти сидиш за столом у своєму кабінеті й на комп'ютері пишеш «Квітка Лорел», а я одночасно обідаю на кухні.

Дуже туманно, але цього виявилось досить. І поки що все було точно. Мама спромоглася на яскраву усмішку й утомлено пішла коридором, повна рішучості показати мені мою кімнату.

Ви можете подумати, що місце, в якому я провела більшу частину свого життя, мов бомбу, скине на мою бідну голову цілу купу спогадів. Але нічого такого не сталося. Кімната була середніх розмірів, із ліжком і постерами з художніх фільмів. Я згадала, де колись була книжкова полиця. Але постери на стіні геть нічого для мене не значили.

– Ти любиш дивитися кіно, – сказала мама. – Яюсь ти навіть повідомила, що, можливо, колись писатимеш сценарії для художніх фільмів або відеоігор, а може, й для телебачення. Джейн, ти маєш хист до писання, як і я. Ти знову зможеш писати. – Це прозвучало так, ніби разом із пам'яттю я могла втратити й усі таланти, даровані мені Богом.

– Ти вже це казала, – відповіла я. Було щось неправильне в тому, що я мусила заспокоювати маму, хоча серед нас двох хворою була не вона, а я. На стіні висів постер із «Касабланки» (чорно-біле кіно, яка дикість!), із «Піаніно» (напевно, мюзикл?), із «Годин», з якого на мене дивилося трое жінок. Я не знала жодного з цих фільмів. Цікаво, чи й тепер вони мені сподобаються? Чи зміняться мої смаки зараз, коли я більше не пам'ятаю, що мені подобалось, а що – ні?

Я забула розташування своєї кімнати, але миттєво впізнала покривало на своєму ліжку.

Якимось дивом я також знала, що порядок, у якому стояли книжки на одній із полиць, не змінився, звідколи я ще ходила до середньої школи. Я стала навколішки й почала читати заголовки. Я впізнала їх усі. І тут із завмиранням серця я зрозуміла, що однієї книжки бракує. Моеї найулюбленішої – «Складки часу». Як же так сталося, що я пам'ятаю цю книгу, але зовсім забула всіх своїх друзів і навіть те, як помер мій тато?

Але книжка зникла. Невже я просто вигадала, що вона має тут бути? Зауважувати подібні речі зараз, мабуть, було зовсім недоречно, але я чіплялася за кожен хай і малюсінський знак, що допоміг би мені визначити цей будинок як свій рідний дім. Чому ця книжка має для мене таке велике значення? Чому?

– А де мій примірник «Складок часу»? – спитала я.

– Не знаю, любя. Гадаю, він десь тут, у твоїй кімнаті. Ти пам'ятаєш, що це – твоя улюблена книжка? – У маминому голосі було стільки надії.

– Так. Мег і Чарлз Воллес, тітонька Біст і Камазотз. Я пам'ятаю всю історію.

Мені здалося, що вона от-от розплачеться. Ймовірно, від полегшення. Якщо я здатна пригадати видуманих героїв і несправжні місця, стовідсотково дуже скоро зможу пригадати й реальні події.

Під книжковою полицею рядочком вишикувалися відеоігри: переважно «бродилки», хоча й трохи «стрілялок» там теж було. Я витягла одну навмання. На обкладинці – дві мультяшні широкооки дівчини. «Шпигунки». Я всміхнулася.

– Ви з Девідом часто грали у відеоігри разом, – сказала мама й прикусила губу.

Я витріщилася на гру. «Згадуй, – наказала собі. – Згадуй! Ти грала в неї із Девідом». Але нічого не відбулося. Тоді я поставила коробочку назад і дала іграм спокій.

На іншій полиці були альбоми. Я витягла один. То був альбом для малювання, та я використовувала його, щоб записувати свої історії. Три аркуші були повністю зайняті коміксами із саркастичного вигляду ведмедиками.

– Коли ви були малими, ти й Девід малювали комікси просто заради розваги. Він робив малюнки, а ти писала до них історії. Я навіть хотіла послати їх до газети, такими смішними вони були. Девід чудово малював, він навіть збирався вчитися на художника, та Кел із Перрі навіть чути про це не хотіли.

Я уважніше роздивилася малюнки. То були здебільшого ведмедики-симпатяжки та самовпевнені супергерої. Безумовно, їх намалював талановитий художник.

Я підійшла до іншої стіни. Над письмовим столом висіли фотографії мене з іншими дітьми, пришпилені до блакитної коркової дошки.

І світлина з моїм татом. Татом, який помер внаслідок випадкового пострілу пістолета. Мамі довелось аж двічі сповіщати мені про його смерть. Їй довелося взяти на себе дуже важку ношу, я зрозуміла це тільки зараз. Цікаво, як вона зуміє витримати весь цей жах і що я робитиму, якщо раптом вона не впорається? Її душевні сили тепер здавалися мені ненадійними, як вітер.

– Ти змусила мене купити блакитну, хоча я хотіла придбати для тебе рожеву, – сказала мама, показуючи на коркову дошку на стіні. Може, зараз рожева більше припала б тобі до душі. – Начебто моя амнезія була чудовим приводом для реалізації її дизайнерських смаків.

– Блакитна мене влаштовує, – відповіла я. Мені не хотілося, щоб вона змінювала хоч щось у цій кімнаті. Для мене це був дотик до минулого життя, неторканого від моменту аварії. Ця кімната буде моїм путівником у кілька забутих років. Коли я була тут востаннє, навіть уявити не могла, на що перетвориться мое життя вже за якусь годину. Я подивилася на світлини, що стояли на полиці. Ті, що були в рамках, здається, призначалися дорослим. Я і тато. Я і мама. Жодної з татом і мамою разом. Я ще подумала: «Цікаво, яким був їхній шлюб? Вони кохали одне одного? Чи, може, їхні стосунки переживали скрутні часи? Навіть гадки про це не маю. Як це дико – не знати подібних речей». Я перевела погляд на блакитну коркову дошку. На ній були переважно фотографії друзів зі старшої школи. Стоїмо біля басейну в якихось неприродних позах: група дівчат у красивих сукнях і хлопців у костюмах з краватками.

– Зустріч випускників, – сказала мама. – Пам'ятаєш її?

Я знала, що високого широкоплечого білявця, котрий на світлині стоїть поруч зі мною, звати Тревор Блінн. Він якось приходив до мене в лікарню – майже одразу після того, як я вийшла з коми. Він здався мені мовчазним і трохи переляканим, начебто не знав, що сказати. Але Тревор приніс мені квіти, і я бачила, як він незграбно обійняв маму. Мені зовсім не хотілося, щоб хтось почав обнімати мене. Я тоді ще фізично не оговталася від аварії. Давній друг дуже виріс і змужнів порівняно із середньою школою, коли я його пам'ятала.

Але він спричинив якесь лоскотання у пам'яті.

– Довгі джинси. – Я показала на Тревора. – Коли ми були ще малими, одна дівчинка з величезним червоним бантом у волоссі дражнила Тревора за його довгуваті джинси, а я так на неї розсердилася, що кинулася битись і видрала той бант із її волосся прямо на ігровому майданчику. Мене відвели до кабінету директора, а над Тревором насміхалися хлопці, бо я полізла його захищати. Четвертий клас?

– Так, – погодилася мама. – Ти пам’ятаєш.

– Ну добре. Я пам’ятаю тільки цей один випадок. Немає з чого так сильно радіти. Ти забрала мене зі школи. – Слова ніби народжувалися самі собою. – Ми приїхали додому, й ти говорила зі мною про цей випадок, а потім написала про нього в своєму блозі. Але ти купила мені на ланч піцу, а Треворова мама зателефонувала та попросила вибачення за те, що я вскочила через Тревора в халепу. – Спогад, гладенький і чистий, мов щойно вимите скло, народився в моїй голові.

– Ти й досі ненавидиш величезні банти. – Мама від щастя затулила рота руками.

Однак я не пригадувала жодних особливих емоцій, пов’язаних із велетенськими бантами. Уважніше придивилася до світлини зустрічі з випускниками. Адам стояв на іншому краю групи та вибілював зуби. Я знала його ім’я, бо він теж відвідав мене в лікарні, але ніяких пов’язаних із ним спогадів не мала. Як могла я забути цю схожу на вишкір, але шалено привабливу посмішку? Він прийшов і повівся так, ніби зі мною не сталося нічого особливого: «Знаю, що ти мене не пам’ятаєш, але закладаюся, це ненадовго. Я – твій товариш, у якого, як кажуть, трохи не всі вдома».

Вродлива темноволоса дівчина, що стояла поряд зі мною, була Камалою. Наші голови майже тулилися одна до одної, усмішки були майже однаковими. (Написано на берегах чорнилом іншого кольору: «Упродовж наступних двох тижнів до мене повернуться й інші спогади, пов’язані з Камалою та Тревором, але на той час я ще про це не знала».)

І тепер хлопець, якого я вбила. Девід. Він був на двох світлинах. На одній, коли нам було, мабуть, років по вісім, він усміхався; йому бракувало одного з передніх зубів. Ми обое були вдягнені в майже однакові блакитно-білі футболки. Він мав неслухняний темний чуб, а мое волосся стримувала тоненька стрічка (тепер зрозуміло, чому не бант), що пасувала до кофтинки. Я мала дуже симпатичний вигляд. І тут я пригадала цей епізод. Спогад не був схожим на удар електричного струму, як його часто описують, пам’ять наче нікуди й не зникала, весь час була там і тільки чекала слушної нагоди.

– Ми разом грали у вуличний футбол. Команда називалася «Леви».

– Так! Коли ви були ще маленькими. Тільки один сезон. Ти забажала грати тільки тому, що грав Девід, а ти терпіти не могла залишатися осторонь. – Мама від радості мало не заплескала в долоні. Кожен новий спогад був для неї мов добрячий шмат ворожої території, завойований у битві.

– Одна з інших мам не хотіла, щоб я грала, – сказала я. – Натомість вона вважала, що я мушу стати ватажком чірлідерів[6 - Чірлідери – група підтримки, яка розважає глядачів у перерві між спортивними змаганнями.].

Мама кивнула.

— А ви з татом ввічливо пояснили їй, що я гратиму. На тому все й скінчилося.

Ми з мамою щиро заусміхались, але потім я подумала про Девідову смерть і моя усмішка зів'яла.

— Схоже, тут майже зовсім немає моїх новіших світлин. Знятих останніми роками. Де була б я з Камалою, де ми б усміхалися, мов сестри, як це було, коли я була молодшою й ми обидві ходили до середньої школи.

— Після того як тато помер, ти перестала брати участь у багатьох забавах. Почувалася пригніченою.

Пригніченою. Ким я була раніше, до якого типу дівчат належала до аварії? І ким я зроблюся тепер?

— Мамо, а що це за записка самогубці, про яку говорив репортер?

Її обличчя неначе закам'яніло.

— Не звертай уваги. То якась помилка.

— Мамо, розкажи мені, будь ласка.

— Ліпше подивися на свій одяг. На плейлист. Закладаюся, вони розбурхають іще якісь спогади.

— Мамо, розкажи.

Вона сіла на мое ліжко й жестом показала, щоб я сіла поруч. Я так і зробила. Вона взяла мою руку. Її долоня була холодною і трохи вологою. Я хотіла висмикнути руку, та не наважилася. Пальцями вона взяла мене за підборіддя й повернула обличчям до себе.

— Маленька, вони знайшли записку в траві біля підніжжя пагорба. Принаймні, так вони кажуть. Начебто вона випала з автівки. Там іще було повно всього, що зазвичай лежить у нашому багажнику: пакети для покупок, розкладний стілець, який я беру на футбольні матчі, пара книжок тощо. Сама знаєш... І щось із того випало, коли автівка перевернулася і розбилося скло. Записку знайшли серед усього іншого. Написану твоїм почерком, як вони кажуть. Я її бачила, і рука начебто схожа на твою, але ж ви, діти, тепер фактично ніколи не пишете, тільки набираєте й роздруковуєте все, що треба. Тому важко сказати, чий там почерк.

– Про що йдеться в записці?

Вона витягла з кишені клаптик паперу.

– Це копія, яку вони мені дали. Щоб, як вони сказали, я могла надати тобі допомогу, якщо вона раптом знадобиться. Це не оригінал, оригінал залишається в поліції. Для потреб слідчого, який працює на їхнього адвоката. Він майже нічим не відрізняється від копів, такий самий балакун і нишпорка.

– Адвоката? – запитала я, чекаючи, коли ж вона покаже мені папірець.

– Не бери в голову. – Я вже помітила мамину звичку побіжно говорити про неприємні речі, забиваючи цвяхи в твій мозок, а потім закликаючи не звертати на них уваги. – Думаю, ця записка може почекати, доки ти просунешся трохи ближче до одужання. Той чортів репортер. Ненавиджу його за те, що він на тебе все це вилив.

Я простягла руку, ту, що була вільною.

– Про що в ній ідеться?

Схоже, вона правильно оцінила мій намір, бо спрямувала погляд на записку й прочитала вголос: «Не можу цього зробити. Я не можу. Краще б я померла. Краще б ми померли разом. Я хочу, щоб ми обое померли».

Вона склала аркуш.

– Цілком очевидно, що це – фальшивка.

Я встала, бо хотіла бути подалі від цих слів. І знову сіла на краєчок ліжка, бо ноги, мозок, серце – все наче зробилося ватяним. Виходить, ця записка була зі мною, і я розбила свою власну автівку.

Мамині пальці міцно взяли мене за плече.

– Послухай мене, Джейн. Це зовсім не записка самогубці. Такого просто не може бути. Це якесь непорозуміння, от і все.

Я що, мушу спати в цій кімнаті, поруч зі світлиною, з якої на мене дивитиметься хлопець, котрого я вбила? У мене все боліло: і голова, і живіт, і все інше. Я встала й позімала всі фотографії, на яких був Девід.

– Що це означає, Джейн? – поцікавилася мама.

– Думаю, мені треба лягти, – відповіла я.

– Так, звичайно. Піду подивлюся, чим ми обідатимемо. Люди приносили різні наїдки весь час, коли ти була в лікарні. Перш ніж почули про записку...

А потім перестали, очевидно, хотіла закінчити речення мама. Люди думають, що я хотіла вкоротити собі віку й убила Девіда. Від цих слів у мене в роті з'явився присмак попелу.

Мама кивнула, і я лягла на ліжко. Подумалося, що, може, задзвенить телефон, може, хтось із сусідів або друзів поцікавиться нашими справами, але все було тихо. Я дивилася на світлини моїх друзів і думала про те, чи Камала і Тревор захочуть іще коли-небудь мене відвідати. Чи взагалі хто-небудь захоче мене бачити. Зрештою я заснула. Прокинувшись, я не виявила у собі ніяких нових спогадів. Я зовсім не була зачарованою принцесою, яка прокинулася й опинилася у звичному житті. Я почула мамин голос, вона розмовляла на вулиці з кимось із сусідів. Дуже голосно. Пізніше мама розповіла, що то була Перрі Голл, яка попереджала маму, щоб я трималася подалі від її родини.

8

– Радий, що ви погодилися зі мною зустрітися, – сказав Кевін. Джейн сиділа навпроти нього в дослідницькій кімнаті на факультеті практичної психології. – Поговорімо відверто. Ви – розгублені. Майже безхатченко, вас звинувачують у спробі чи то суїциду, чи то вбивства, ваше колись великонадійне життя обернулося катастрофою та руїнами.

– Вам треба працювати з дітьми, – сказала Джейн.

Він не засміявся і навіть не усміхнувся у відповідь, і Джейн подумала: «Добре, він, схоже, не збирається витратити шість тижнів на вибудову взаєморозуміння». Кевін нахилився вперед.

– Давайте я вгадаю, а ви скажете, якщо я помиляюся. Психотерапевти вам не подобаються, тому що вони завжди ходять на задніх лапках кругом та навколо. Так обережно говорять про те, чи то був нещасливий випадок, чи то була спроба самогубства, у чому була провина Девіда Голла. Скажу одразу, я на задніх лапках ходити не збираюся. Я використовую більш прямолінійну методику.

Джейн здалося, що на всіх численних і безрезультатних зустрічах із психотерапевтами він сидів із нею поруч.

– Гаразд, – сказала вона не дуже впевнено, вирішивши подивитися, що буде далі.

– Цілком може бути, що ви підсвідомо пригнічуєте власну пам'ять через те, що забуті спогади пов'язані з дуже сильними емоціями. Як на мене, вам має хотітися перевірити, чи дійсно причиною амнезії є виключно фізичне пошкодження.

– Мені робили ОФЕКТ, – сказала Джейн, гадаючи, чи знає він, що це таке.

Але після того, як Кевін зрозумів, що вона не збирається продовжувати, він сказав:

– Однофотонна емісійна комп'ютерна томографія. Показує, як кров потрапляє до різних ділянок головного мозку, та дозволяє виявити пошкоджені місця, куди кров майже не доходить. І що ж?

– Я маю пошкодження скроневих доль.

– Які відповідають за збереження довготермінової пам'яті. Саме так. Але спогади про роки дитинства поступово відновилися, правильно? Принаймні, про це пише у своїх газетних статтях містер Васкес.

– Так.

– Закон Рібо. Простіше кажучи, найдавніші спогади забуваються найважче.

– Так. – Джейн чула прізвище Рібо від лікаря К. Цей француз був психологом і досліджував пам'ять.

– Ви пригадали все, крім років у старшій школі.

– Так.

– Тому причина може бути як емоційною, так і фізичною. Ви втратили батька?

– Так.

– І амнезія починається саме в той час. Від моменту, коли ви пішли до старшої школи за кілька тижнів до батькової смерті, й до нещасливого випадку та смерті Девіда. Випадіння пам'яті обмежується двома жахливими трагедіями.

Джейн нічого не сказала.

– Тож якого результату ви очікуєте від нашої спільної роботи?

У неї не запитували нічого подібного вже дуже давно. Джейн мало не затремтіла під його уважним поглядом.

– Я хочу згадати. Я хочу дізнатися, що не вбивала Девіда навмисно. Що це і насправді був лише нещасливий випадок. Я хочу з усім цим упоратися, – сказала вона. – Я хочу закінчити навчання. Хочу бути самодостатньою, хочу, щоб Девіда...

– Девіда вже немає.

– Я хочу, щоб Девіда не було так багато в моїх думках. Я не хочу, щоб мене й далі звинувачували в цьому жахітті. У містечку, де ми жили, у школі, до якої ходили, мене всі ненавидять. У мене залишився тільки один друг. Якщо то був нещасливий випадок, мене зможуть пробачити. Але спроба самогубства не буде прощеною ніколи.

– Боюся, що вас завжди звинувачуватимуть. Нам доведеться виробити певні стратегії, що допоможуть вам із цим упоратись і не дозволять людському осуду та звинуваченням вам зашкодити. Ми придумаємо, як вас убезпечити.

– Кевіне, це буде важко зробити. – Джейн зовсім не вміла й вважала, що ніколи не зможе навчитися долати почуття провини. Вона була здатна лише заховати його на задвірки свідомості, де воно неспокійно вовтузилося, лютуючи й шукаючи виходу.

– Джейн, ваша проблема – зовсім не крихітна. Гадаю, і плани в нас теж мають бути великими.

Вона потерла долонями бильця крісла.

– Окей. То як ми це все почнемо? Ви будете аналізувати мое життя від самого народження? У мене було дуже миле нудне дитинство.

Її погляд вивчав його черевики. Вони були помітно неновими та стоптаними. Аспіранти ніколи не мають грошей.

– Розкажіть про той день. День аварії. Я знаю, що ви нічого не пам'ятаєте. Це так?

– Це що, запитання з підтекстом?

– Ні. Хтось мусив розказати вам бодай щось про той день.

– Того дня Девід і я вийшли зі школи о шістнадцятій п'ятнадцять. Нас бачили разом. Він написав батькам, що залишиться в товаришки попрацювати над шкільним проектом, а потім пообідає десь у центрі. Ми взяли мою автівку.

- Вам із ним задали додому зробити спільний проект?
- Очевидно, ні. Ми мали тільки два спільних предмети: хоровий спів і підприємництво.
- У старшій школі вивчають підприємництво?
- Так, у Лейкгевенській старшій школі є такий предмет. – Вона на мить зупинилась. – Один наш друг, Тревор Блінн, бачив, як ми разом поїхали від школи.
- Ви жили в сусідніх будинках. Хіба ви не могли просто поїхати додому й там поговорити?
- Авжеж, могли. Тільки ми цього не зробили.
- І ви того дня не листувалися електронною поштою, не обмінювалися есемесками? Якщо я розумію правильно, саме так американські підлітки узгоджують свої плани. – Він злегка усміхнувся.
- Ні.– Джейн засовалася в кріслі. Це починало скидатися на допит. Більшість психотерапевтів, навпаки, намагалися пом'якшити можливий негативний ефект своїх запитань. Але, може, у цьому і полягав його особливий метод. – Дівчина на ім'я Емері Боумен каже, що передавала мені записку на уроці підприємництва, бо вона сиділа між мною й Девідом. Я хочу сказати, люди не передають одне одному записки, коли можуть послати есемеску. Але на підприємництві, як мені сказали, від нас вимагали вимикати телефони на початку уроку й дозволяли вмикати їх знову лише після дзвоника. Ми всі клали мобільні в особисті шухлядки й забирали після уроку.
- Що було в тій записці?
- Я її не зберегла, тому й не знаю. – Погляд Джейн опустився донизу.
- І ви не знаєте, де зараз ця записка?
- Думаю, я могла її викинути. Чи, може, вона загубилась у лікарні, коли з мене зрізали одяг. – Джейн продовжувала дивитись у підлогу. – Там, імовірно, було щось типу «Давай зустрінемося після уроків». Адже відбулося саме це.
- То цілих шість годин ви були разом невідомо де й ніхто не знав, що ви робите. Мабуть, вам дуже важко це все усвідомлювати. – Його тон нарешті пом'якшав.
- Того вечора нас бачили в центрі. Спочатку ми обідали. Потім були в крамниці. Ми купували ломик. У Девідовій кишені знайшли чек.

– Ломик. – Кевін поклав підборіддя на сплетені пальці. – Навіщо вам міг знадобитися ломик?

Вона знизала плечима.

– В автівці його не знайшли, то я й не знаю, де він подівся. Оце й усе, що мені відомо. Через чотири дні я прийшла до тяти в лікарняній палаті. Я зовсім нічого не пам'ятала. Десь за тиждень почала щось пригадувати. Але згадувалося лише те, що було до чотирнадцяти років. Після того – порожнеча.

– Зовсім нічого? Ніяких фрагментів, ніяких уривків спогадів? – Їхні погляди зустрілися.

– Нічого такого, що я могла б назвати спогадом. – Її очі дивилися прямо й незмигнуто.

Він нічого не сказав, немовби чекаючи, що от зараз вона зізнається, мовляв, авжеж я пожартувала, насправді я дещо пам'ятаю, тільки не хочу про це нікому розповідати.

– Яким є ваш останній спогад перед тим, як сталась аварія?

– Перед початком мого першого навчального року в старшій школі ми з татом поїхали в подорож. Мама працювала й не могла з нами поїхати. Тільки ми вдвох. Подорож до «Дісней Ворлд». Було просто чудово. – Її голос був м'яким, у ньому більше не звучало виклику. – Девід мені страшенно заздирив. Він теж хотів поїхати, але його батьки ненавиділи всілякі тематичні парки. Я привезла йому книжку про діснеївське малювання. Він дуже любив малювання і дуже любив малювати сам.

– Я радий, що останній спогад такий приємний. То що, зовсім нічого з першого року навчання в старшій школі?

– Та ні. – Але вона вже не дивилася Кевінові в очі.

– Пробачте мою наполегливість і прямолінійність, Джейн, але ви не пам'ятаєте зовсім нічого, що підтверджувало б правдивість тієї записки про самогубство?

– Ні.

– Вам розповідали про щось таке, що тоді відбувалося в вашому житті й могло навіяти суїцидальний настрій?

– Ні. Я не відвідувала психотерапевта. Шкільні психологи не мають записів, у яких ішлося б, що я належу до групи ризику. Гадаю, в Лейкгевені таким речам надають великого значення, особливо якщо помирає один із батьків.

– Ви були з батьком, коли він помер?

Джейн знову провела долонею по бильцю крісла, в якому сиділа. Він же ніби прочитав усі статті про неї, тож мусить знати, що там писалося про смерть її батька. Проте вона вдала, ніби цього не усвідомлює.

– Він тоді був у будинку в центрі Остіна. Будинок раніше належав його дядькові, тато його успадкував і збирався виставити на продаж. Дядько тримав удома зброю, гвинтівку та кілька пістолетів. Тато взяв до рук один, а той випадково вистрілив і його вбив. – Вона вп'ялася нігтями у власну долоню.

– Вибачте.

Джейн знизала плечима.

– Я цього не пам'ятаю. Але мамі, гадаю, реально дуже важко від цього всього.

– І напевно, ви не можете розповісти про свою реакцію.

– Про це писав у своїх статтях Васкес. На якийсь час я пустилася берега. Переважно пила. Але потім, очевидячки, виправилася.

– Чи коли-небудь існувало припущення про те, що ваш батько наклав на себе руки?

Джейн витріщилася на нього.

– Поліція провела розслідування і довела, що постріл був випадковим.

– А потім була ваша записка самогубці. Я маю на увазі, що люди мусили дійти невтішних висновків.

– Яке коріння, таке й насіння... – Вона припинила длубати власну долоню, встала з крісла та зробила кілька кроків до вікна. – Моя мати відома – ну добре, відома в інтернеті – тим, що постійно записувала й аналізувала свої батьківські рішення та вчинки. Вона втратила чоловіка, а потім мало не втратила мене. Я чула, як люди казали, буцім вона зробилася сама на себе несхожою.

Кілька секунд Кевін мовчав.

– Давайте все ж таки повернемося назад, до того дня, коли сталась аварія, – сказав він. – Що ж, насправді між вами з Девідом не було ніякого листування чи обміну есеєсками? Невже він не надіслав жодного повідомлення, в якому б ішлося про те, чим ви будете займатися того вечора?

– Ні. Мама переглянула їх усі, а потім і я, коли намагалася розбудити свою пам'ять. Ми не обмінювалися ані листами, ані есемесками, навіть не ходили на ланч разом. Тоді ми вже не були такими близькими друзями, як раніше.

– Припускаю, що батьки хлопця так само перевірили його телефон і поштову скриньку.

– Гадаю, що так. Його мама землю рила, щоб довести мою провину. Але ніхто так і не знайшов ніяких доказів на кшталт тих, про які ви питаєте.

– Ви пам'ятаєте що-небудь про його батьків?

Це запитання її здивувало.

– Тільки те, що вони були добрими до мене, коли я була маленька. Та й потім. Аж до аварії. Тепер його мама мене ненавидить. Сьогодні зранку вона напала на мене біля його могили. Вона наговорила стільки всього...

– І що ви відчули?

– Хотіла її вдарити. Я просто жаклива. У жінки таке горе, а я... я просто хотіла, щоб вона дала мені спокій.

– Ви хочете довести їй свою невинуватість, принаймні в тому, що не намагалися вкоротити собі віку?

– Мені байдуже, що вона про мене думає.— Джейн повернулася до крісла і сіла з таким виглядом, наче розмова її дуже втомила.

– Не знаю, чи це допоможе, але сподіваюся. Можете детально розписати мені події того дня? Тільки те, що точно відоме. Ви вже в загальних рисах розповіли, та я б хотів подивитися на хронометраж, що й коли відбувалося. Мають бути відомості, отримані від свідків. Напевно, ваша мама має копію матеріалів слідства.

Джейн відчула, як гаряча хвиля прокочується її тілом.

– Я ніколи не хотіла повертатися до подій того вечора. Думала, що пам'ять просто візьме й повернеться.

– Пропоную, – сказав Кевін, – спробувати впорядкувати те, що нам відомо про той таємничий вечір. Можливо, вдасться отримати відповіді на якісь запитання. Ви ж не сиділи казна-де, нещасливі та сповнені суїцидальних намірів, адже так? Ви щось робили. Придбання ломика передбачає діяльність. Якусь мету. І вона була дуже секретною. Він

нікому нічого не сказав. Ви нікому нічого не сказали.

Вона знову дивилася на його зношені черевики.

– Так от, ми маємо дві записки. Одна, що її вам передав Девід і змісту якої ви не пам'ятаєте. І друга, знайдена на місці аварії. Що в ній було?

– Не можу цього зробити. Я не можу. Краще б я померла. Краще б ми померли разом. Я хочу, щоб ми обое померли, – сказала Джейн. Немов ненависний віршик, який надто добре знала.

– Чого ви не можете зробити?

– Зробити алгебру. Їсти броколі. Поратись у саду. Не знаю.

– Записка ні про що вам не говорить.

– Вона мене засмучує, – сказала Джейн, – бо я не уявляю, що могла таке написати.

Він змінив тему.

– Після аварії, – Джейн помітила, що Кевін більше не називає її нещасливим випадком, – вам треба було якось закінчити школу. Мабуть, самотійно готувалися до тестів?

– Ні. – Тепер вона дивилася йому в очі. – Я повернулася до Лейкгевенської старшої школи. Я її закінчила.

Тепер уже Кевін дивився на неї з неприхованим здивуванням у погляді.

– Чому було не перейти до іншої школи?

– Я про це думала, та залишався всього один семестр, і в мене там були друзі. Я сподівалася, що вони допоможуть мені з усім цим упоратися. Дехто й справді допомагав. І моя мама думала... Якщо люди бачитимуть, як я страждаю, вони мене пожаліють, а також пожаліють і її. Від неї відверталися друзі, вона втрачала впливовість у громаді. Їй хотілося повернути і те і те.

Кевін закашлявся, наче це його приголомшило.

– Але ж ви все одно не змогли б згадати вивченого раніше матеріалу.

– Я зуміла наздогнати. Наново вивчила пройдене, щоб якось залишатися на плаву. Думаю, учителі вирішили бути милосердними й зарахували мені всі заліки. Моя мама навіть

думати не хотіла про те, що я можу залишитися на другий рік. Але, щиро кажучи, я не була готовою до Сент-Майкла, вони зарахували мене виключно з ласки.

Він подивився на неї з повагою.

– Це мусило бути дуже складно. І з соціальної точки зору теж. Ви не пам'ятали більшості друзів, не пам'ятали своїх учителів.

– Найскладніше було відчувати, що я вбила свого сусіда й уся школа бажає, аби я теж померла.

Кевін подивився на Джейн, відірвавши погляд від своїх нотаток.

– Дасте мені дозвіл на перегляд вашої медичної картки? Хотілося б побачити, наскільки важкими були травми.

– Ні, – відповіла вона.

– Чому?

– Бо не хочу. Я сказала, що поговорю з вами, але не дозволю порпатися в моєму житті. Ви не лікар.

Джейн чомусь здалося, що вона помітила тінь розчарування на його лиці, але майже одразу воно знову набуло нейтрального виразу.

– Тоді, може, ви їх мені опишете?

– Я була в стані коми чотири дні. Був перелом плеча та зламана ключиця. Я мала дуже сильний струс мозку та пошкодження скроневих доль.

– Які травми отримав Девід?

Якийсь час вона не могла змусити себе говорити.

– У нього були зламані обидві ноги, все лице – у рваних ранах. Переламані ребра. Переламаний хребет і пробита легеня. Він помер прямо там.

– Чому він отримав набагато більше травм, ніж ви?

– Автівка з'їхала з дороги й полетіла стрімким схилом униз, а потім перекинулась і врізалася в уламок скелі. Удар прийшовся на той бік, де він сидів. Машина в'їхала в кам'яну брилу й на ній застрягла. До того ж...

Кевін чекав продовження.

Джейн вимовила:

– Девід був непристебнутий.

– Він завжди їздив без паска безпеки?

– Хто ж бере до уваги ці постійні нагадування? Припускали, що він відстебнувся... – Вона знову замовкла.

– Відстебнув пасок безпеки, щоб зупинити вас? Не дати з'їхати з дороги в урвище?

– Саме ця теорія, – сказала вона, – була найпопулярнішою завдяки записці самогубці.– Джейн зробила кілька ковтків води.

– Пам'ятаєте, що було одразу, коли ви прийшли до тями після коми?

Джейн знову встала й закрокувала кімнатою.

– Ви не проти? Не можу всидіти на місці.

Кевін кивнув на знак згоди.

– Я була в лікарняній палаті. Не пам'ятаю, щоб була наляканою, лише збентеженою. Я не знала, що була в комі. Не впізнала маму, котра була зі мною в палаті. Вона сказала: «О Джейн» – і розплакалася через те, що я прийшла до тями. Я не знала, що це – мое ім'я. Відчуття було таке, ніби я щойно народилася на світ. А потім прийшли лікарі, оглянули мене й почали ставити запитання. Що я пам'ятаю? Де болить? Я запанікувала, бо не пам'ятала геть нічого. І тоді вони почали мене перевіряти: запитували, який нині рік, як мене звати, хто президент, до якої школи я ходжу. А я дивилася на цю жінку, на свою маму, і розуміла, що в неї розривається серце.

– Чи хтось висував припущення про те, що ви брешете стосовно своєї амнезії?

– Так. Місіс Голл. Вона вважала, що я це вигадала. Щоб уникнути відповідальності. Знаєте, з мене хтось кпить в інтернеті, пише, що пам'ятає те, що я забула. – Вона розповіла про допис у фейсплейс. – Це мое слабке місце. Знаю, що та людина стовідсотково бреше, але це все одно мене бісить.

– Ви брешете щодо своєї амнезії?

Їхні погляди знову зустрілися.

Кевін продовжив:

– Бо, якщо ви брешете, я зможу це зрозуміти. Це називається захисною реакцією. Можете мені зізнатись, я нікому не скажу. Наші зустрічі є абсолютно конфіденційними. – Він нахилився вперед. – Якщо ви говорили неправду, я буду вражений тим, як довго ви зуміли протриматися. Цілих два роки нести такий тягар...

Запала незручна тиша. Зрештою Джейн сказала:

– Ні, Кевіне, я не брешу про свою амнезію.

– Добре.

Джейн не була впевнена, що він їй повірив.

– Та людина, яка тероризує мене в інтернеті, вона що, отримує задоволення від знущання над тими, хто втратив пам'ять? Навіщо прикидатися, буцім знаєш щось таке, чого не знаю я, коли це абсолютно неможливо?

Кевін насупив брови.

– По-перше, в очах тієї людини це може бути невинним жартом або дотепною витівкою. По-друге, це може робити хтось, хто реально думає, буцім ви щось пам'ятаєте, і в такий спосіб намагається вас спровокувати.

– Чому хтось може вважати, що я розводжу ці брехні аж цілих два роки?

– Вони можуть думати, що ви пам'ятаєте щось із того вечора, а амнезія є просто ширмою. Ви знаєте, хто з вас кпить?

– Лише підозрюю, – сказала Джейн і подумала: «Це Камала».

– Кого?

– Мені б ліпше спочатку отримати докази, а потім уже звинувачувати.

– Усе, що ви тут говорите, залишиться між нами.

Вона заперечливо похитала головою. Джейн і досі не довіряла Кевінові до кінця.

Він не намагався на неї натиснути, але зробив якусь позначку у своїх записах.

– Ви скучаєте за Девідом?

– У мене ще про це ніхто не запитував. Не думаю, що маю право за ним скучати. – Але на запитання вона так і не відповіла.

– Добре. Ви зробите для мене хронометраж до нашої наступної зустрічі?

– Добре. А що мені робити з тим інтернет-приколістом?

– Я б радив ігнорувати. Коли ви відповідаєте на такі речі, то віддаєте тій людині владу над собою. Ваша увага ніби дає їй визнання, заохочує до нових нападів. Ви бажаєте спокою та прощення? От і починайте їх практикувати.

– Може, я скажу, хай викладає усе, що знає, а потім усім про це розповім, хай що воно буде? – Джейн встала й взяла наплічник. – Думаю, на сьогодні вже з мене досить.

– Джейн?

– Що?

– Як гадаєте, чи з того, що вам розповідали, про що розпитували, може впливати, що задіяний хтось іще?

– Що ви маєте на увазі?

Він завагався.

– Що вас скинув із дороги інший автомобіль, або хтось їхав вам назустріч і ви з'їхали в кювет, аби уникнути зіткнення, чи, може, хтось за вами гнався або стежив... Вам відоме відчуття, що за вами стежать? Або дуже сильно бажають зашкодити?

– Навіщо комусь бажати мені зла? Хто міг хотіти зашкодити Девідові? Ми були лише звичайними старшокласниками.

– Я впевнений, Джейн, що зараз уже ніхто не хоче вам зашкодити.

– Думаєте, сталося саме це? – запитала вона. Навіщо б інакше він ставив такі запитання?

Але замість відповіді Кевін глянув у свої нотатки.

– Ну що, зустрічаємося за два дні?

Того вечора Перрі налила собі келих совіньйону ще до того, як приїхав Кел. Вона цілий день відповідала на телефонні дзвінки та електронні листи. З одного боку, жінка була вдячна тим, хто не забув про неї, але з іншого – з'явилося відчуття обтяжливості подібного спілкування. Вона б із набагато більшим задоволенням провела цей день у тиші й на самоті.

Кел прислав есемеску, повідомляючи, що вже в дорозі. Перрі сіла за барну стійку з гранітною стільницею, що стояла посеред кухні, поставивши поруч із собою келих з вином. Зробила глибокий вдих і відкрила свій ноутбук, відчувши нарешті себе готовою зайти у фейсплейс і прочитати сьогоднішні дописи. Безліч співчуттів, безліч особистих повідомлень, суть яких зводилася до банального: «Думаю про тебе». Нагадування від Ронні Джервіс щодо гала-зібрання благодійників, що супроводжувалося віртуальними обіймами, наповнило Перрі почуттям вдячності, а потім вона побачила:

Місіс Голл, скажіть, будь ласка, чи можемо ми з вами поговорити? Я знаю, що сьогодні річниця і що вам дуже важко, але я обмірковую написання ще одного матеріалу про загибель вашого сина й амнезію Джейн Нортон. Прошу вибачення, але в мене немає вашої теперішньої електронної адреси. Я більше не працюю в газеті, але ви можете відповісти через мій аккаунт у фейсплейс або написавши на адресу

mv@now-mail.net.

Дякую.

Маттео Васкес

Перрі більше не бажала бути предметом обговорення широкої публіки. Їй абсолютно не хотілося прочитати ще одну статтю про загибель сина, в якій переважно йтиметься про нещасну вбивцю, котра страждає на амнезію і досі не одужала. До того ж, якщо вона публічно заговорить про Джейн, та усім розповість про її вчинок на кладовищі. Джейн має свідка. Тому Перрі натиснула «Відповісти», написала «Ні, дякую», а потім клацнула «Надіслати».

Їй більше не хотілося бачити ніяких слів, тому Перрі закрила ноутбук, узяла келих і пішла нагору, до Девідової спальні. Вона там нічого не змінювала, залишила все так, ніби син щойно вийшов, ніби у цій кімнаті час застиг і перетворився на бурштин. Єдиною річчю, що її прибрала Перрі, була фотографія Девіда і Джейн Нортон, на якій вони в четвертому класі

знялись у своїх футбольних формах. Вони грали у змішаній команді. Девід був зіркою, а Джейн дозволили грати виключно з ласки, та на фото цього зовсім не було видно. Джейн у білій футболці, з медаллю за участь у змаганнях здивовано всміхалася, а Девід у такій самій футболці теж мав медаль, але за найкращу гру чи за спортивну майстерність, Перрі вже не пам'ятала. Авжеж, за щось подібне. Девід завжди мав загострене почуття справедливості, хотів, щоб усі грали чесно. Перрі прибрала фотографію, бо не могла дивитися на обличчя Джейн Нортон, коли переживала такі скрутні часи й заходила до Девідової кімнати, щоб полежати на його ліжку й дозволити горю та самотності заповнити себе всю.

Жінка сіла на синове ліжко й дозволила погляду безтямно блукати кімнатою. Намальовані ним картини – Девід був таким обдарованим. Книжки на полиці: романи та різноманітні посібники з малювання. Він мав хист до малювання, але вони з Келом розуміли необхідність м'яко підштовхнути сина до чогось практичнішого. Малювання було чудовим хобі, але ж Девід звик до певного стандарту життя.

Келих тріснув прямо в руці Перрі. Вона вчасно зреагувала, й вино не пролилося на підлогу, але ніжка, хоч і відкололася досить рівно, все одно не давала змоги поставити те, що залишилося від келиха. Довелося випити решту совіньйону одним ковтком. Гострий край врізався у долоню, тому жінка поспішила до ванної кімнати та змила краплинку крові, що виступила на шкірі. Потім викинула розбитий келих.

Перрі придушила ридання. Що, коли б із нього вийшов художник? Якщо малювання було саме тим, чим Девід бажав би займатись усе життя? Він міг би зробитися дуже відомим. Він міг би бути дуже щасливим. Чому вони з Келом не дозволили синові займатися тим, чим він бажав? Чому просто не сказали йому: «Добре, будь тим, ким хочеш бути. Будь художником. Не треба нам на догоду робитися фінансовим магнатом або комп'ютерним генієм. Просто будь собою. Малюй супергероїв. Будь одним із них.»?

Перрі ретельно промила ранку і впевнилася, що в ній не залишилося ані найменшого шматочка скла. Потім наліпила на руку пластир, що його Девід тримав в аптечці під раковиною. Його одеколон, його бритва, його гель після гоління, його зубна щітка – все і досі було на своїх місцях. Їх давно вже треба було викинути. Але вона ніяк не могла наважитися це зробити.

Перрі повернулася до синові кімнати, на пластирі проступила кров.

За кілька місяців до його смерті Девідові купили новенький комп'ютер фірми «Епл», і тепер Перрі вивела його з режиму сну, торкнувшись клавіатури. Вона знала пароль, бо це було неодмінною умовою отримання Девідом комп'ютера. Вона не бажала порушувати синові приватності, але й втрачати можливості контролю його поштової скриньки та мандрів світовим павутинням теж не хотіла, хоча Девід жодного разу не надав їй ані найменшого приводу для хвилювання. У нижній частині екрану з'явилося сигнальне віконечко, і Перрі

відкрила фейсплейс (пароль уже було введено за налаштуванням).

Вона вийшла на синову сторінку. Вшанування пам'яті йшли одне за одним. Перрі читала дописи й дізнавалася, що Девідові друзі, тепер розсіяні не лише по всьому штату, а й по всій країні, досі про нього пам'ятали й думали. Але меморіальних дописів було значно менше, ніж рік тому, й у грудях Перрі наче зав'язався болючий вузол. Час ітиме, й дедалі менше людей згадуватимуть про Девіда. Він відійде у світ спогадів, а життя всіх інших і далі триватиме.

Тільки не його.

Перрі схотілося написати відповіді деяким дівчатам і хлопцям з Девідової футбольної команди, чиї сьогоднішні дописи були особливо зворушливими, але здалося за краще зробити це зі свого власного комп'ютера. Було б більш ніж дивно відповідати від синового імені, тим самим створюючи ілюзію, нібито він живий.

У пошуковому рядку фейсплейс вона ввела запит: «Джейн Нортон». Потім клацнула кнопку «Знайти».

На сторінці Джейн верхній допис був від когось, кого Перрі не знала. Щось нове – Лів Денджер.

«Я знаю, Джейн, ти стверджуєш, ніби нічого не пам'ятаєш. Але мені відомо, що сталося того вечора. І я збираюся розповісти. Усі за все заплатять».

Сьогодні. Перрі незмигтно дивилася на останню фразу. «Усі за все заплатять». Ті самі слова, що було виведено на могилі її сина.

Перрі проглянула сторінку до самого низу. Сама Джейн за весь цей час не написала зовсім нічого. Останній її допис був датований кількома днями пізніше аварії, коли Джейн і її мати оголосили, що Джейн пригадала, як на дорогу прямо перед її автівкою вискочив олень. Беручи до уваги той факт, що з трагічного вечора Джейн не пам'ятала нічого більше, а також те, що жодних слідів оленя ні в кущах на узбіччі, ні на м'якому ґрунті обох схилів вище й нижче дороги так знайдено і не було, це твердження усі сприйняли як вигадку. Жодного допису після повернення до Лейкгевенської школи, нічого з життя у Сент-Майклі. Ніяких привітань із Різдвом або з днем народження. Хоча було схоже, що кілька осіб усе ж таки контактували з Джейн. Вигляд це мало такий, ніби й вона померла разом із Девідом. Жодної світлини в коледжі, жодного виставленого нею відео, зовсім ніяких уподобань, дописів її друзів або інших людей.

А нижче був цілий потік брудних коментарів до газетної статті, що вийшла після аварії. Якийсь «доброзичливець» позначав Джейн у всіх тих паскудних дописах.

«Серед уламків знайшли записку самогубці. Вона хотіла померти, вона хотіла, щоб вони обое померли. Можете собі уявити?»

«Просто двое лейкгевенських пришелепуватих мажорів. Кому до них е діло?»

Перрі відчула, що її серце от-от вибухне в грудях.

«Батько Джейн помер, люди кажуть, то було самогубство. А тепер і вона спробувала вбити себе, тільки помер Девід. Ми за тобою сумуватимемо, Девіде!»

«Знаєте, вона ж була в нього закохана, тільки він її не кохав, от вона й вирішила вбитися з ним разом. Мабуть, думала кинутися зі скелі, та не змогла. Тупа егоїстична сучка. Горіти їй у пеклі».

«Як так, що вона не у в'язниці? Чого Голли не позиваються? Тут пахне помстою!!!!»

«Її мати веде один із тих мамських блогів і має купи переглядів а значить грошей у них вистачить і її осудять тільки умовно а потім вона зробить нам ручкою й ушиється до однієї з тих шкіл для заможних сучок на півночі от і все».

«Ой та її мама писала про неї весь час коли вона була малою дитиною а вона як і батько виявилася самогубцею я підозрюю що не дуже розумно вести блог у якому описуєш все життя своєї сім'ї особливо не розумно з боку того ідіота що сів із нею в машину».

«Я в усьому звинувачую батьків. Обоє родин. Вони не повинні були вештатися бозна-де, пити й потім сідати за кермо. Діти завжди роблять те, що бачать у своїх родин, отака моя думка. Погані батьки! Поганий приклад!»

«Не сідай у машину з п'яною дитиною, бо помреш!»

«Хто сказав, що вони були п'яні, дурню? Але дякую, що підключився».

«Від придурка чую! Про них було в усіх газетах».

«Спробуй прочитати статті. Знаю, що там більше ніж три літери в кожному слові, але все ж таки спробуй».

Перрі Голл зупинилася. Заплющила очі. Життя її чудового сина обговорювали, перебирали брудними руками, хоча і близько його не знали, люди, котрим просто забаглося покричати та посваритися, так би мовити, прямо над його мертвим тілом. Вони вважають, буцім можна вільно висловлювати все, що заманеться, тільки тому, що вони мають децицію вільного часу і клавіатуру під рукою.

Вона повернулася на початок сторінки. Клацнула на Ліва Денджера, котрий (або котра) нібито пам'ятає більше за Джейн. Список друзів зовсім невеликий, і всі вони здалися Перрі фейковими користувачами, спамерами. Було лише одне знайоме їй ім'я – Джейн Нортон.

То це – просто фейковий обліковий запис? Хтось збиткується з Джейн, а разом і з неї та Кела. Тільки от осквернення Девідового надгробка – річ набагато гірша, ніж дописувати на сторінці Джейн у соцмережі. Що, коли цей (або ця) Лів Денджер не бреше і знає про аварію щось таке, про що й досі нікому не відомо?

«Усі за все заплатять».

«Я могла б спробувати в цьому розібратися», – подумала Перрі.

Біля вхідних дверей пролунав дзвоник.

«Ти мусиш бути вищою за це. Ти здатна бути вищою за це». Вона пішла вниз відчиняти двері.

* * *

Перрі приготувала улюблену Девідову страву: запечені курячі грудки, фаршировані сиром фета й загорнуті в бекон, із кіноа та салатом у домашньому лимонно-цибульному соусі. Кел приніс пляшку охолодженого білого австрійського вина «Грюнер Вельтлінер» й, не кажучи ані слова, налив добрячу склянку їй, а потім – так само й собі. Він не здогадувався про те, що вона вже відкоркувала пляшку, яка зараз стояла в дверцятах холодильника, і Перрі подумала: «Добре, хай буде так, може, після цього прийде забуття». Вона зробила великий ковток, а потім упала в обійми Кела. Він дуже здивувався. Та все ж таки без вагань обійняв Перрі та поцілував у маківку.

– Адміністрація кладовища збирається підвищити безпеку. Більше з Девідовою могилою ніяких проблем не повинно бути.

На духовці дзенькнув таймер. Перрі відвернулася і зайнялася стравами. Вона дорізала салат, відчуваючи, як вино паморочить голову. Зовсім так, як за часів, коли він тут жив.

– Я провів день, роблячи опис менторської програми, що носитиме Девідове ім'я.

– Сам?

Він здивовано кивнув.

– Ти ж сказав, що не хочеш бути сам сьогодні, – уточнила Перрі, думаючи про запах

парфумів у його автівці,— от я і подумала, що, може, ти з кимось зустрічався.

— Ні,— відповів він по короткій паузі.— Я б тобі сказав, якби почав із кимось зустрічатися.

Перрі почала прибирати, але Кел її зупинив, сказавши: «Ні, я сам. Ти готувала». Тож вона сиділа й попивала вино, а він прибирав. Потім він підсів до неї і знову наповнив її, а потім і свою склянку прохолодним білим австрійським вином. Два келихи були її нормою, але сьогодні Кел узяв великі склянки для коктейлів, які він називав «склянки читацького клубу»; Перрі зазвичай могла випити тільки одну.

Сьогодні ввечері вона не довіряла відкоркованим пляшкам із вином. Вони дуже легко притлумлять біль, завіють її у невідомості, а завтра вона почуватиметься хворою та геть розбитою.

Кел узяв її руку. Перрі не чинила спротиву.

— Що ти знаєш про нинішнє життя Джейн Нортон? — запитала вона.

Перрі відчула, як його долоня мимоволі здригнулась, і погладжування пальців зробилося напруженішим.

— Нічого. На відміну від тебе, я не хочу про неї думати.

— І через це ти припинив судовий процес, бо тобі стало її шкода, — сказала Перрі. «Це було першою тріщиною в нашому шлюбі».

Його склянка застигла на півдорозі до рота.

— Гадаєш, якби я довів до банкрутства вдову свого найліпшого друга, чия донька отримала пошкодження мозку, наш син би ожив?

— Ні. Але ми могли б зрештою дізнатися правду. Могли б наполягти на розслідуванні й дізнатися, чи вони брешуть про її амнезію, або ж знайшовся би хоч якийсь свідок.

— Перрі.— Голос Кела звучав спустошено.

«Чудово, — подумала вона. — Я не розповім тобі про сьогоднішню мою сутичку з Джейн Нортон і про цього Ліва Денджера теж промовчу. Ти все одно нічого не захочеш із цим робити. Я тебе знаю, Келе. Ти надто легко відмовляєшся. Ти завжди готовий усе прийняти».

— Я тебе кохаю, — сказав він. — Я кохатиму тебе завжди.

– Я знаю. – Але вона не могла відповісти йому взаємністю.

Біль поразки, з якою він уже змирився, відбився на Келовому обличчі. Він сказав, що втомився, й пішов геть. Вона замкнула входні двері. А потім узяла свою склянку з вином і пішла нагору. На екрані й досі залишався відкритим фейсплейс. Перрі клацнула посилання «Лів Денджер».

«Я збираюся тебе викрити», – подумала Перрі і надіслала запит на дружбу.

10

Бренда Гобсон не могла заснути. У голові танцювали цифри. Сума боргу на чоловічій кредитній картці, що й досі залишався нею несплаченим, обов'язковий платіж за синове навчання у коледжі, що невдовзі надійде. Іноді, коли вона заплющувала очі, починало здаватися, ніби цифри танцюють по всій стелі. Після смерті Ріка вона тяжко працювала, щоб виплатити залишені ним борги; страховка покрила лише частину боргу. Чоловікові подобалося купувати їй красиві речі, а от платити за них він зовсім не любив.

Вона вже сплатила сорок тисяч, залишилося ще десять. Але Хантер почав навчання в Університеті Техасу в Сан-Антоніо, обравши бухгалтерську справу, і не отримав повної стипендії, а Ліндсі вступатиме за два роки і хоче вивчати мистецтво. Беручи до уваги, як мало платять художникам, можна було б очікувати, що її навчання буде коштувати недорого, але виявилось, що це зовсім не так. Бренда сподівалася, що по якомусь часі Ліндсі обере щось практичніше. Мати нізащо в світі не хотіла казати «ні» жодному зі своїх дітей. Вони не були зіпсутими чи розбещеними, зовсім ні, просто зі смертю свого тата втратили так багато. Усе життя Бренди перетворилося на суцільне віддавання боргів, спричинених смертю чоловіка. Вічні борги. Не лише борги за кредитною картою. Вона не хотіла, щоб діти знали, що їхній батько ще був винен гроші людям, із якими укладав парі. Їх Бренда сплатила найперше, тремтячи від страху, коли на паркінгу біля універмагу зустрічалася з представником одного з чоловічих позичальників, аби віддати йому п'ять тисяч готівкою. Рік був азартним гравцем, бо щиро вірив у скороминущість життя. Його серце передчасно зупинилося на сорок четвертому році, тим самим довівши, що він мав рацію.

Чорні дні залишилися позаду. Вона потроху ставала на ноги. Минулого року Бренда придбала невеличкий будиночок у новобудові на околиці Сан-Антоніо, майже за містом, але для неї з дітьми це був початок нового життя. Головне, що цю нерухомість вона вже могла собі дозволити. Після того як Бренда втратила прибутки свого чоловіка й отримала у спадок його борги, Остин зробився для неї надто дорогим і, що не менш важливо, він був

пов'язаний зі стількома неприємними спогадами. Дуже скоро всі будинки довкола їхнього буде розпродано (їй іноді здавалося, що геть усі тепер прагнули переїхати до Сан-Антоніо), й відтоді у житті її родини будуть тільки приємні спогади. Вона придбала перший будинок, збудований на цій вулиці.

– Такий малий, – сказала Ліндсі, суплячи брови.

– Затишний, – заперечила їй Бренда і подумала: «А твоя майстерня тут буде зовсім крихітною, сонечко».

Жінка уткнулася лицем у подушку й зробила в голові необхідні підрахунки. Цього місяця вдасться покрити тільки коледж і іпотеку. Автівка – стара, але цілком працездатна. У разі необхідності можна й самій подивитися відео на YouTube й зробити невеличкий ремонт. Бренда перевернулася на спину. Друга ночі. Жінка подумки підраховувала, скільки годин сну залишилось до наступної зміни (вона працювала парамедиком). Без Ріка в ліжку й досі було порожньо, та Бренда поступово звикала до чоловікової відсутності.

Жінка заплющила очі, нічні математичні тортури скінчились, і вона заснула. Бренді снилося, ніби вона йде велетенським скляним будинком. Підходить до вишуканої скульптури, зробленої з якогось дивовижного кришталю, наповненого яскравим світлом.

Вона почула звук, із яким розбивається скло, ще до того, як побачила тріщини на скульптурі, й подумала, що й досі спить. Бренда Гобсон сіла у ліжку, жодного звука навколо. Віддалений дзенькіт скла, мабуть, у сусідньому будинку. Зовсім порожні, новісінькі, ще не продані будівлі. Вона чула, що злодюжки можуть вдиратися до них, аби витягти мідні дроти, що їх можна перепродати. Ці будинки не належали їй, але там будуть жити її майбутні сусіди, з ними пов'язані надії на нове життя, тож сама тільки думка про те, що зараз хтось обкрадає її сусідів, довела жінку до повного шаленства. Вона викличе поліцію.

Спрацювала пожежна сигналізація.

Вона відчинила двері спальні.

Полум'я повзло килимовим покриттям вузького коридору, його язики здіймалися високо вгору й хилиталися від протягу. У вікні за стіною вогню було вибито шибки. Біля протилежної від неї стіни були сходи, що вели до спалень її дітей.

– Хантере, Ліндсі! – крикнула Бренда. Вогонь заважав дістатися до них. Вона побігла назад до своєї спальні, розчахнула навстіж вікно та вистригнула у передній двір. Дивний спокій охопив Брендю, вона прекрасно знала, як виконувати свою роботу навіть посеред найбільшого хаосу. Жінка підняла важкий білий камінь із тих, що ними було обкладено квітник, і кинула його у вікно Хантерової кімнати. Уже за мить він стояв біля вікна з

обличчям, перекошеним від паніки.

– Бери сестру й лізьте на дах. Бігом, – крикнула вона синові. – Сходами спускатися не можна.

Він кивнув і зник у завісі диму, який уже починав заповнювати його спальню. Дим. Він буде й надалі підніматися вгору й душити її дітей, забиваючи їм дихання.

Бренда розвернулася і побігла вздовж стіни будинку.

Вона побачила спалах світла у вікнах сусіднього будинку. Вогонь. Її мозок відзначив, що й сусідній будинок теж горів. Однак вона нічого із цим не могла зробити: вся її увага була зосереджена на Хантерові та Ліндсі.

Бренда добігла до виїзду з гаража. Відчинила важкі двері і витягла довгу драбину. Зовсім не відчуваючи ваги, вона несла драбину, мов соломинку. Побігла з нею до фасаду будинку.

Будинок, що стояв через вулицю і був незаселеним, теж палав. Полум'я виривалося з його горішніх вікон. І знову Бренда лише зареєструвала цей факт, але не зупинилась і продовжувала робити своє. Вона приставила драбину до стіни будинку навпроти вікна. Майже бігом злізла нагору та поповзла дахом. Дітей не було, тільки дим виривався з відчиненого вікна. «Ні, ні!» – подумала Бренда. Потім вона помітила Ліндсі, котра вилазила з вікна, кахикаючи й задихаючись. Хантер виліз за нею. Діти вибралися на дах, захлинаючись від кашлю. Мати підтягла їх ближче до себе саме тоді, коли всередині будинку пролунав гучний вибух.

– Швидше, швидше! – закричала вона. Ліндсі першою спустилася драбиною, але оступилась і впала з висоти кількох футів на новесенький газон. Потім Бренда підштовхнула до драбини Хантера, та його буквально душив кашель (хлопець довше від сестри дихав густим димом), і син зірвався, впав і всім тілом простягся на траві. Бренда вже відчувала жар під ногами: вогонь підбирався до даху.

Хантер лежав біля ніг Ліндсі, скрутившись клубочком, жахливо кашляв і блював. Бренда злетіла вниз драбиною, схилилася над сином і почала виконувати доведені до автоматизму дії.

– Мамо, – зойкнула Ліндсі, – Горять усі будинки!

Усі п'ять будинків навколо них були охоплені полум'ям, вогонь уже вибивався з усіх порожніх вікон. Таблички «Продається», що були біля кожного двору, світилися, наче під яскравим сонцем. І немає жодного сусіда, котрий міг би зателефонувати 911. Її телефон залишився в будинку, а син помирає від кашлю.

Бренда почала бити сина по спині, намагаючись видушити з нього отруйний дим і повернути його до життя, усім серцем бажаючи, щоб він почав дихати, а все зароблене нею згорало поруч.

11

Книжка спогадів Джейн, написана нею упродовж багатьох днів і тижнів після аварії

Найменш обміркований із усіх постів на фейсплейс за всю історію цієї соцмережі допис моєї мами: «Джейн пригадала, що тоді олень вибіг мало не під колеса її автівки».

Це була величезна й огидна мамина брехня, що її в Лейкгевені ніколи не забудуть. Припускаю, вона сказала це у намаганні, щоправда, дуже наївному та марному, применшити руйнівний ефект записки самогубці, знайденої серед уламків. І я підтримала маму лише тому, що всі лейкгевенці, крім неї, здавалося, зненавиділи мене одразу ж після того, як звістка про знайдену на місці аварії записку поширилася містечком. (У перших звітах преси згадок про неї не було. Слідчий, який діяв в інтересах Голлів, знайшов її на місці аварії наступного дня серед уламків автівки й передав поліції. Співробітники поліції ніколи не показували записку журналістам, оскільки вона була частиною доказової бази розслідування. Потім, під час проведення якихось експертиз, її було пошкоджено. Знищено. Та слідчий на ім'я Ренді Франклін або сам, або за вказівкою адвоката Голлів обмовився про існування записки самогубці кільком знайомим із Лейкгевена. Проте це могли зробити й самі Голли. А потім брехня поширилася – все. Мене було втоптане в бруд.)

Хтось скаже, що ця от мама є вдовицею, а ще в неї дочка має суїцидальні настрої і щойно втратила пам'ять, тож її легше пробачити. Хтось саме так і думав, але більшість – ні. Може, якби мама тримала язика за зубами, і їй, і мені було б значно легше (лейкгевенці можуть бути дуже милосердними). Але ця її єдина тупа брехня, здавалося, змінила геть усе між містечком і нами на віки вічні. Це як у скандалах із спортсменами та кінозірками: брехня є гіршою за невідомість або відмовки.

До того ж усі мали відчуття, ніби вона постійно захищає власні інтереси. Її блог, «Квітка Лорел». Вона зробила собі ім'я на тому, що виставляла себе в інтернеті взірцевою матір'ю, ділилася своїми думками та батьківськими знахідками. Усі мої розваги та дитячі витівки, що зазвичай переповідаються лише членам родини, близьким друзям і далеким родичам під час кавування та нетривалих святкових зустрічей, миттєво перетворювалися на кавалки прозових текстів і виставлялися на огляд усього світу. В інтернеті опинявся кожен

момент, коли моя мама стояла перед «важливим батьківським вибором». А потім усе це ще й коментувалося. Зрештою вона всі свої дописи видалила, та тільки тоді, коли їх було вже перекручено до невпізнанності й злостиво оббріхано. Я почала усвідомлювати її блогерську діяльність, коли до мене потроху, наче повільний приплив, почали повертатися спогади. А потім, другого після повернення додому з лікарні дня, я прочитала кілька її постів; це порадила лікар К., яка вважала, що читання маминого блогу може допомогти мені швидше відновити пам'ять про дитячі роки, навіть якщо я читатиму це з відстороненої позиції, немовби про якусь іншу дівчинку. У маминому блозі я завжди була Квіткою – вона ніколи не називала мене у своїх дописах просто Джейн. У такий спосіб вона збиралася мене захистити: змінила одну деталь, не називала мого імені. Деякі дописи були смішними, інші – зворушливими. Її материнська любов була очевидною. Але було більш ніж дивно читати про своє життя, мов роман, викладений на загальний огляд. Вона писала буквально про все: про мою першу закоханість, про першу менструацію, про те, як я провалила річний екзамен. Але хіба вона бодай раз поцікавилася, чи подобається це мені?

Повертаючись до оленя, скажу, що то був останній мамин «важливий батьківський вибір». І вона обрала брехню.

Олені, що вибігали споміж дубів і кедрів прямо на вулиці Лейкгевена, були реальною загрозою. На околицях оленів було більше, ніж койотів, і, попри швидке зростання Лейкгевена та сусіднього з ним Остина, продажі нерухомості в якому переживали справжній бум, наїхати на оленя і досі було дуже легко, особливо вночі. Зіткнення з оленем для більшості містян було найгіршим нічним жахіттям. Зазвичай у дорожньо-транспортних пригодах за участю оленів гинуть саме тварини, а люди відбуваються легкими травмами та пошкодженням автомобілів. Я дивилася результати національного щорічного дослідження, й виявилось, що в таких аваріях кожного року гине близько двохсот людей, а матеріальні збитки сягають кількох мільярдів доларів, що, як на мене, страшенно багато. Однак у Лейкгевені за останні двадцять років не було жодної аварії за участю оленів, у якій загинула б людина.

І от це сталося зі мною та Девідом, якщо вірити моїй мамі, письменниці, котра так і не зуміла змусити мешканців Лейкгевена повірити в цю історію.

– Просто кажи, що олень вискочив на дорогу, – суворим тоном повчала мене мама. Я вже четвертий день була вдома після повернення з лікарні. Попередні три я тільки те й робила, що або спала, або ходила будинком і брала до рук різні речі, бо лікар К. сказала, що фізичний контакт із різними предметами, що оточували мене багато років, може стимулювати відновлення пам'яті. Ми переїхали сюди, ще коли я була немовлям, і лікар К. покладала великі надії на те, що я матиму удосталь предметів, що нагадуватимуть мені про колишнє життя. Я не уявляла собі, як це може спрацювати, якщо мій мозок пошкоджений фізично. Та на той час я не піддавала сумніву те, що казала лікар К., бо вона була неврологом і мала рацію, адже я вже почала пригадувати деякі моменти з

раннього дитинства. Спогади часом народжувалися в моїй голові й були схожими на сни. Мені доводилося зосереджуватися, концентрувати увагу, й тоді пам'ять прокручувалася, мовби відеофільм. Ось ми з Девідом граємо на вулиці у футбол; ось я під ялинкою розпаковую різдвяні подарунки, а поруч – мама і тато; ось я бігаю будинком і сміюсь; дивлюся з Камалою діснеївський музичний канал, ми з нею знаємо кожне слово і кожну ноту.

– Я не пам'ятаю ніякого оленя, – кажу я. Мама зробила мені на ланч сендвіч із шинкою, як вона каже, мій улюблений. Але я в цьому не впевнена. Мені цікаво, чи могла амнезія змінити мої смаки та вподобання. – Я що, сказала, ніби там був олень?

– Так, – сказала мама, споліскуючи тарілку. У її голосі бриніла залізна впевненість. – Ще коли ти була в комі. Ти розплющила очі й вимовила: «Там був олень, мамо, він вискочив на дорогу», а потім знову заснула. А наступного дня ти вже остаточно прийшла до тями.

– Коли я це сказала, там була медсестра чи лікар?

– Ні, там була тільки я. Лікар К. щойно вийшла. – Мама твердо дивилася мені в очі. – Там мусив бути олень, тому ти і викрутила кермо, щоб уникнути зіткнення. Це – логічне пояснення. Твій мозок знає, що це – правда.

– Але що змінює цей олень? Девід усе одно мертвий, а ще та записка...

– Ти її не писала. Ти просто не могла її написати. Бачу, однієї речі ти зовсім не забула, бо сперечаєшся так само, як і раніше. – Але, кажучи це, вона мене міцно обійняла.

– Окей, мам. Якщо ти кажеш, що я сказала, що там був олень, я тобі вірю. – Але я вимовила це тільки тому, що хотіла їй вірити.

– Так. І я збираюся написати це на своїй сторінці у фейсплейс. І у своєму блозі, в якому я вже кілька тижнів нічого не писала, бо ти попросила мене на якийсь час його призупинити. А ще я розповім про це у церкві та кільком іншим батькам, які нам симпатизують, і, звичайно ж, Голлам. Може, тепер вони припинять цю свою кампанію проти нас.

– Кампанію? – Звучання цього слова мені дуже не сподобалося. Ніби велася добре організована діяльність.

– О, вони такі засмучені. Я розумію. Девід був їхнім сином. Але, сонечко, довкола тебе ведуться всілякі брудні розмови. Це очевидно. Їх ведуть, може, й не самі Голли, а їхні друзі. Та все це поширюється дуже швидко, наче пожежа у вітряний день. Ціла група людей регулярно поширює про нас усіляку дезінформацію та відверту брехню, і це триває вже не один день. Я маю відчуття, що Голли могли б стати на наш бік і покласти цьому край.

– Але я зовсім нічого не пам'ятаю. І тут цей спогад про оленя. Який це матиме вигляд? – Я відчула, як уся холону від паніки.

– Усе буде добре. Це – твій останній спогад. Пам'ять є дуже селективною.

– Мамо, не знаю, чи люди нам повірять.

– Але це ж правда. (Нотатка, зроблена синім чорнилом: «Перечитуючи це знову, я зрозуміла, що мама упевнила себе в правдивості власних слів. Вона повірила в це усім серцем і душею, бо це було ліпше, ніж думати, що я могла написати ту записку й захотіти покинути її саму на всьому світі».)

– Це через тата?

– Не будь дурною. Два зовсім різні нещасливі випадки.

– Мам, я не можу про це брехати. Я просто не зумію.

– Вони розіпнуть тебе у школі. Девід був популярним хлопцем, Джейн, і похорон уже відбувся. Тепер їхнє горе перетвориться на люту, жагучу ненависть до тебе. Я вже зіткнулася з цим, коли ходила до супермаркету. На мене всі витріщалися. Одна мамочка навіть сказала, що на місці Девіда мусила бути ти. Нехай. Не звертай уваги. І ще мене попросили відмовитися від усіх моїх волонтерських посад. Ти маєш коло близьких друзів, але, вибач, сонечко, це коло дуже вузьке. А Девід був зіркою. Я у твоєму віці була не такою, у школі я була популярною і знала, як із цим упоратись. Знаєш, люди з радістю повірять у будь-які брехні, що роблять тебе поганою.

– Тоді чому я була з цим суперпопулярним хлопцем, мамо, якщо я – аж така вигнанка? – Саме тоді я вперше почула про наш із Девідом протилежний соціальний статус.

– Ви більше не належали до одного кола. І ти віддалилася від багатьох своїх друзів після татової смерті. Ти змінилася. – Мама закашлялася, ніби останні два слова її душили.

– Змінилася?

– Ти трималась осторонь від людей. Ти скинула з себе всі позакласні обов'язки. Уже не так багато зависала з друзями. – Вона підбадьорливо погладила мене по плечі. – Піду й додам допис про оленя на свій сторінці у фейсплейс. А потім треба буде зробити кілька телефонних дзвінків.

– Мам, я не зумію зв'язно про це говорити.

– Звичайно. Ти й не мусиш. У тебе пошкоджено мозок, – відповіла вона так, ніби це було перевагою.

Мені страшенно захотілося розплакатись, але сил плакати не було, я вже виплакала всі сльози. Після виходу з коми я весь час була приголомшеною та перестрашеною, почувалася так, ніби от-от занурюсь у розпач. Не могла спати. Весь світ здавався мені чужим. Відчуття було таке, ніби я не знаю правил гри. Коли ти хворієш, хіба люди не мусять бути до тебе добрими, надавати підтримку? Я була хворою, а мама казала, що мене всі ненавидять. Страх, який народжувався десь під хребтом, піднімався до шиї, згортався кільцями й розливався по всьому тілу. Страх усвідомлення того, наскільки змінилося мое життя.

– Ні, мамо.

Мама нахилилася ближче до мене.

– Ти пам'ятаєш лише один кадр із нещасливого випадку. Мов спалах. Олень біжить перед капотом твоєї автівки, і ти викручуєш кермо, щоб на нього не налетіти. Повторюй за мною.

Я повторила:

– Там був олень, він біг перед нами. Більше нічого не пам'ятаю. – Доки я це говорила, почувалася, ніби навколо моєї шиї затягується петля.

– Правильно. Розкажеш це Камалі. А вона розповість іншим дітям, усім, чие слово важить.

– Мамо...

Але вона вже сіла за комп'ютер і відкрила фейсплейс, аби написати цей свій коротенький пост про нібито згаданого мною оленя, що мусив у якийсь чарівний спосіб урятувати мене від статусу самогубці. Мама позначила в цьому пості мене, тож він мусив з'явитись і на моїй сторінці.

Мені треба було написати Девідовим батькам листа з вибаченнями за нещасливий випадок, але я цього не зробила. Тому моїм першим після аварії виступом перед світом був мамин допис, що містив наївну відмовку, цю дешеву брехню про оленя.

Авжеж, мама не думала, що слідчій, який працював на адвоката Голлів, той містер Франклін, а разом і вся команда поліцейських, які займалися розслідуванням аварії, прочешуть обидва схили й не знайдуть у м'якому ґрунті жодного відбитку оленячих копит. Вона не розуміла, що стандартна процедура розслідування аварій, що відбуваються в подібній до нашої місцевості, найперше передбачає перевірку наявності факту ДТП за участі тварин. Усе свідчило про те, що в день аварії жоден олень взагалі не з'являвся

поблизу того відтинку дороги. Я вже мовчу про те, що невролог-консультант, який свідчив на користь Голлів, із легкістю спростував таке магічне повернення одного-єдиного спогаду.

А потім, щойно звіт про проведене розслідування, в якому було спростовано інформацію про наявність оленя, потрапив до рук Голлів, я миттю перетворилася з нещасної дівчини, котра розбила свою автівку та втратила пам'ять, на огидливу брехуху. Ату її, ату!

Вони розповіли всім і кожному, що ми з мамою брехали.

12

Перрі написала на своїх візитівках «Офісна мамця» тому, що їй було плювати на назви посад і будь-які регалії, а ще тому, що в Hylist Software побутовало якесь усеpronикне трохи дивне почуття гумору. І вона й досі залишалась мамою і серцем, і душею, і розумом. Це відчуття нікуди не зникло. Hylist була фірмою-стартапом і мала лише десять місяців від народження, тридцятьох працівників і офісне приміщення, вікна якого виходили на затоку озера Лейк-Остин. Із кабінету свого начальника Перрі могла бачити арку Пеннібекерського мосту, що ніби завис у повітрі, й майже весь берег озера Лейк-Остин. Однак нова директорка відділу кадрів, сувора тонкогуба жінка на ім'я Дебора, котрій, очевидно, бракувало почуття гумору, сказала Перрі, що такі візитівки є ознакою непрофесіоналізму, й наказала їх замінити, надрукувавши правильну назву її посади – «Головний асистент виконавчого директора». Перрі силувано посміхнулась і відповіла: «Добре». Вона знала, що може піти до свого безпосереднього керівника і той дозволить залишити візитівки без змін, але їй не хотілося починати спілкування з Деборою в такий спосіб. Вона ще матиме можливість наполягти на своєму.

Офіційно начальником Перрі був її старий шкільний товариш Майк Олдерсон, із яким вони разом росли в Лейкгевені. Перрі і Майк були найбільш бажаними з усіх учнів школи, яку було прийнято вважати школою для дітей дуже заможних батьків. Майк жив із дідусем і бабусею у старому будинку – чи не найпершому у Лейкгевені, збудованому ще тоді, коли тут і міста взагалі не було. Перрі з матір'ю мешкали в одному з кількох багатоквартирних будинків, що територіально належали до Лейкгевенської школи. Її мати багато років прибирала будинки, а потім відкрила власний бізнес, у якому працювало лише дванадцятьох працівників. Майк після школи вступив до Університету Райса, де отримав повну стипендію на бакалавраті з комп'ютерних наук, а потім продовжив навчання в магістратурі за програмою MBA[7 - MBA – Магістр адміністрування бізнесу (англ. Master of Business Administration)]. Перрі не поїхала так далеко від дому й пішла вивчати англійську філологію в Університеті штату Техас, також отримавши стипендію на навчання. Вона вже почала працювати вчителькою у середній школі Лейкгевена, коли познайомилася з Келом, який був Майковим

товаришем, і вийшла за нього заміж уже через шість місяців. Потім із чоловіком Перрі переїхала до Сан-Франциско, де Кел заснував свій перший стартап, але за кілька років, коли вона завагітніла Девідом, подружжя вирішило остаточно оселитися в передмісті Остина. Тож ця робота була її першим офіційним працевлаштуванням за дуже багато років. Працювати поза домом їй дуже подобалося. Фактично вона опікувалась офісом. У фірмі було чотири виконавчі директори: Майк, а також директор з маркетингу та продажів, директор комп'ютерного відділу й директорка відділу кадрів – всі вони вважалися заступниками президента компанії. Але основний склад працівників становили програмісти, котрі займалися переважно видушуванням із себе машинних кодів, без яких неможливо було завершити випуск першого програмного продукту фірми. Вони займалися розробкою програмного забезпечення, покликаного спростити інтеграцію випущеної фірмою моделі стільникового телефону до комп'ютерних мереж, а також налагодити швидкий і безпечний процес обміну інформацією між ними. Більшість програмістів були дуже юними і часто працювали понаднормово. Перрі іноді відчувала до них якусь материнську ніжність. Окрім упорядкування Майкового розкладу, вона стежила за тим, аби в холодильнику було завжди повно їжі, замовляла обіди в офіс, коли діти (вона знала, що не можна так про них думати, але все одно вважала програмістів дітьми, бо і Девід зараз було б майже стільки років, як багатьом із них) затримувалися біля комп'ютерів до пізнього вечора, та влаштовувала для всіх пообідню п'ятничну перерву на пиво, що було традиційною для працівників цієї невеликої, але дуже лояльної до співробітників фірми. Вона водила крамницями кількох програмістів, які особливо потребували порад стосовно того, в якому одязі варто зустрічатися з клієнтами високого рангу. Вона знайшла житло для двох інженерів, які переїхали із Сан-Франциско, і підшукала дитсадок для ще однієї родини. Вона забезпечувала спокійний плін речей, доки Майк і решта директорів приманювали потенційних покупців, а програмісти й інженери продукували безкінечні машинні коди, креслили свої жахливо складні діаграми та залишали нез'їденою замовлену нею піцу.

Після того як Девід помер, Перрі потребувала такої роботи. Діяльність і розмови, щоб було чим заповнити порожнечу та згаяти час. Їй подобалися ці люди, й вона знала, що подобається їм. Тут її цінували.

Наступного після невдалої вечери з Келом ранку вона встала надзвичайно для себе рано та завчасно вийшла з дому, ігноруючи похмільний головний біль, що тиснув на скроні. В офісі вона швиденько взялася виконувати щоденну роботу: змішала два сорти кави й заповнила кавовий автомат (зазвичай програмісти робили це самі, бо випивали каву майже миттєво), набила холодильник новими банками содової, прибрала зайве з кімнат для конференцій, поновила замовлення всіх необхідних запасів.

– Доброго ранку, – привітався з Перрі Майк Олдерсон, швидкою ходою йдучи повз її стіл. Він був привабливим чоловіком, високим і охайним, із темним волоссям, що починало рідшати, добрими карими очима та сміливою усмішкою. Майк уже кілька років був розлученим. Перрі вмовила його змінити окуляри на більш стильні, а він уже якийсь час

намагався вмовити її піти з ним на вечерю – таку, що бувають між «більше ніж друзями». Перрі вважала це побічним ефектом багаторічної дружби та самотності, але не почувалася здатною заохочувати Майка. Принаймні не зараз. Вона ним дуже захоплювалась, але зараз не була готовою ні до чого серйозного.

– Як ти? – поцікавився він. – Шкода, що вчора мене не було. Ви з Девідом і Кел теж були в мене на думці.

Вони разом увійшли до його кабінету. Перрі зачинила двері.

– Нормально. Я не хочу робити з цього вистави в офісі.

– Звичайно.

– Але я потребую твоєї допомоги. Хочу вивести на чисту воду одного інтернет-користувача.

Майк Олдерсон був хрещеним батьком Девіда. Він охоче відгукнувся б на її прохання, викрив би цього злісного жартівника і вирішив би всі пов'язані з цим проблеми, якби Перрі його попросила, та Майк опікувався становленням компанії, що обіцяла стати надзвичайно прибутковою, і Перрі не хотіла його відволікати.

– Тебе хтось турбує? – Він зробив крок до Перрі.

– Ні, нічого такого. – Вона замовкла. Майк почекав, але вона більше нічого не сказала.

Він завагався.

– Із Келом виникли якісь проблеми? – Він мав свою особисту думку щодо їхнього з Келом розлучення.

– Авжеж ні. То кого б ти порадив?

– Для того щоб вислідити та викурити з нори когось, хто бажає залишитися невідомим? Напевно, Меггі.

Перрі зціпила зуби й начепила на обличчя широку усмішку.

– Дякую, – сказала вона. – Я пораджуся з нею.

– Може, є щось іще, чим я міг би тобі прислужитися? – Його лице відображало ніяковість. Майк був чудовим хрещеним, ніколи не забував про день народження Девіда, завжди підтримував усі його починання в малюванні, спорті та навчанні. Він із радістю ходив на

його футбольні матчі та реготав із намальованих Девідом коміксів. Вона нізащо в світі не розповість йому про напис «Усі за все заплатять» на надгробку хрещеника. – Якщо ти не проти, може, повечеряємо на цьому тижні?

Перрі на мить завагалась, а потім відповіла:

– Авжеж. – Подумки вона додала: «Він є твоїм босом і давнім другом, він за тебе хвилюється».

– Як щодо планів на сьогоднішній вечір? – запитав Майк.

– Добре. Тільки сьогодні після обіду ти маєш телефонну конференцію з тестувальниками програмного забезпечення із Сан-Франциско. Тамтешній час відстає від нашого на дві години, й окрім того, вони завжди затягують переговори.

Усі знали, що Майк патологічно не пам'ятає власного розкладу. Перрі посміхнулася.

– Але дружня вечерея – це завжди добре.

Він, здавалося, не зауважив її наголосу на слові «дружня».

– За десять хвилин у тебе телефонна конференція з Бредом. Він тобі зателефонує, – нагадала Перрі.

Майк кивнув, і вона вийшла з кабінету, зачинивши двері, щоб бос міг у тиші та спокої підготувати свої нотатки.

Меггі. Можна було б очікувати чи сподіватися, що дві жінки за сорок, котрі працюють в одній фірмі, більшість працівників якої є двадцятилітніми програмістами, швидко потоваришують, але вони з Меггі не мали зовсім нічого спільного, і Перрі вважала Меггі самозакоханою відлюдницею.

Вона перейшла через хол і підійшла до найтемнішого кабінету, в якому лампи заледве жевріли й програмістка-відлюдниця стукала по клавішах у світлі свого монітору. З колонок комп'ютера лунав м'який голос Едді Арнольда. То була популярна в шістдесятих роках Make the World Go Away. Меггі Чавес мала цікаві вподобання й не завдавала собі клопоту з навушниками, однак ніколи не вмикала музику голосно, і це нікому не заважало. Однак навіть вибір пісні не допоміг Перрі позбутися ніяковості, коли вона постукала у відчинені двері Меггі.

– Доброго ранку, Меггі.

Стукання по клавішах було їй відповіддю. Меггі навіть не відірвала очей від монітору.

Очевидно, вона ігнорувала привітання й чекала продовження.

– Я маю до тебе запитання технічного характеру.

– Ти пробувала перезавантажити систему? – Меггі продовжувала дивитися в монітор.

– Ні. Я знаю, як порозумітися з власним комп'ютером. – Перрі прибрала зі стільця гору книжок, присвячених програмуванню на Java та Python, поверх якої лежав масивний том із регулярними виразами та алгоритмами. Вона була впевнена, що Меггі навмисно тримає цю літературу на вільному стільці, щоб ніхто не заходив до неї у кабінет і не заводив ніяких розмов. Інші програмісти не тримали в офісі подібних бібліотек. Перрі бачила, як вони вишукують необхідні приклади машинних кодів онлайн й тримають їх у невеличкому віконечку в кутку екрана. Та з іншого боку, Меггі почала програмувати дуже давно. Едді Арнольд у колонках Меггі поступився місцем Петсі Кляйн.

«Який промовистий плейлист», – подумала Перрі. Вона сіла і приготувалася чекати. Секунди спливали. Минула вже, мабуть, хвилина. А Меггі Чавес продовжувала друкувати. Зрештою вона усвідомила, що Перрі не збирається нікуди йти.

– Вибач. Добре. Майкові щось потрібно?

– Як мені дізнатися, хто створив обліковий запис на фейсплейс, якщо та людина використовує не своє власне ім'я?

Меггі припинила стукати по клавішах. Тільки тепер вона відірвала погляд від свого монітору й подивилася на Перрі.

– Цей фейковий користувач зареєстрований під твоім іменем?

– Ні.

– Тебе хтось тролить?

Вона пояснила. Меггі уважно її слухала, що дуже здивувало Перрі.

– То як мені дізнатися, хто є тим Лівом Денджером?

– Треба влаштувати невеличку пастку для нього.

Перрі чекала. Тоді Меггі зітхнула, вочевидь, усвідомивши, що це пояснення є зрозумілим лише для неї.

– Треба того, хто ховається за іменем Ліва Денджера, змусити клацнути на посилання.

Відкриється спеціально створена сторінка – пастка з умонтованим у неї кодом, що збирає інформацію про комп'ютер користувача.

– Я надіслала запит на дружбу, та відповіді поки що не маю.

– Ну, якщо твій запит буде прийнято, надішли йому чи їй приватне повідомлення, в якому буде те посилання. Звичайно, можна і просто запитати про справжнє ім'я, та хто знає, наскільки правдивою буде відповідь.

– Не думаю, що Лів захоче натиснути на посилання. Хіба він не буде надто підозріливим?

– А ти зроби так, щоб у того Ліва Денджера з'явилося непереборне бажання піти за посиланням.

Перрі не мала уявлення, чим таким зацікавити Ліва Денджера, однак вирішила поки що про це не думати.

– І коли він або вона відвідає той сайт, що тоді?

– Ця сторінка збере інформацію про пристрій, із якого на неї зайшли. Ти зможеш дізнатися, з комп'ютера чи телефона зайшов користувач, яка в нього операційна система, IP-адреса.

– Яка адреса?

– IP-адреса. Кожен пристрій, із якого можна вийти в інтернет, має свою унікальну адресу. Комп'ютер може не мати статичної IP-адреси, та інтернет-провайдер завжди знатиме, який комп'ютер і коли мав певну IP-адресу. Змусити їх поділитися з тобою цією інформацією – оце вже інша справа.

– І тоді я дізнаюся, хто заходив на цю сторінку? Це що, щось на зразок номера соціального страхування?

– Ну, після цього інтернет-провайдер буде знати фізичну адресу користувача, на ім'я якого зареєстровано точку доступу, що може збігатися з фактичним місцем розташування комп'ютера, з якого виходили в інтернет. Вони можуть не дати тобі цих даних, але зазвичай достатньо поскаржитись у фейсплейс, що Лів Денджер є шахраєм. І тоді ти зможеш вимагати інформацію про те, хто і коли створив той обліковий запис, IP-адресу комп'ютера й таке інше.

– І на цьому все скінчиться?

– Гадаю, що так. – Меггі почала відвертатися назад до свого монітора. Вона вже поділилася мудрістю й була готова знову генерувати машинний код.

– Зачекай, а де я візьму потрібний код? Як створити цю сторінку з пасткою? – Перрі була неприємно вражена тим, наскільки мало вона знає про написання сайтів.

– Ой, ти збираєшся це зробити? – Знову кількасекундне стукання по клавіатурі.– Я думала, тебе цікавить, чи можна це взагалі зробити.

– Ні, Меггі. Я хочу дізнатися, хто пише такі речі про мого сина. Будь ласка. – Її голос здригнувся на останньому слові.

Меггі знову припинила друкувати й подивилася на Перрі, ніби бачила її вперше.

– Авжеж, Перрі, я можу це для тебе зробити. Я можу й створити повідомлення, що неодмінно змусить цього Ліва Денджера натиснути на посилання.

– Дякую. Для мене це дуже важливо.

– Було б простіше, якби я зайшла на фейсплейс із твого аккаунту, коли Лів Денджер прийме твій запит.

– Звичайно. – Перрі написала на стікері логін і пароль.

Меггі прибрала стікер з очей.

– Матиму для тебе щось увечері. Підійде?

– Так, Меггі. Дуже тобі вдячна. – Перрі не могла стримати емоцій і, вставши зі стільця, оббігла стіл і швидким рухом обійняла програмістку. Меггі тільки й вимовила: «Ну добре, досить». Однак у моніторі Перрі побачила віддзеркалення її неспівомовної усмішки.

Вона повернулася до свого столу, почуваячись уже трохи ліпше. Меггі знайде, хто так жорстоко жартує. Перрі сіла за комп'ютер, аби відповісти на кілька електронних листів, що надійшли за час її відсутності й у яких різні люди просили Майку приділити їм час. Вона чудово писала електронні листи, які завжди виходили у неї теплими й оптимістичними. Тож, пишучи помірно емоційні відповіді, Перрі обмірковувала те, що скаже чи зробить тому, хто позбиткувався з могили її сина.

Кінець ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию (https://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=66072402&lfrom=362673004) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

notes

Примечания

1

Це ім'я (англ. – Liv Danger) можна вважати скороченням від live dangerously (живи небезпечно).

2

Райдшеринг (англ. ride – поїздка, share – ділитися) – спільне використання приватного автомобіля за допомогою сервісів для пошуку попутників.

3

Гаразд (фр.).

4

УТ (UT, University of Texas) – Університет штату Техас.

5

Au pair – програма культурного обміну для молоді. Учасники, яких теж називають цим словом, зазвичай доглядають за дітьми й виконують нескладну домашню роботу в обмін на проживання, харчування й грошове винагородження.

6

Чірлідери – група підтримки, яка розважає глядачів у перерві між спортивними змаганнями.

7

МВА – Магістр адміністрування бізнесу (англ. Master of Business Administration).